

**UCHWAŁA NR XXI/185/17
RADY GMINY SOMONINO**

z dnia 28 czerwca 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Somonino na lata 2017-2020

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, z późn. zm.), oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.), Rada Gminy w Somoninie uchwala, co następuje:

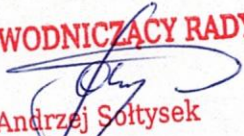
§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Somonino na lata 2017-2020, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Somonino.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Andrzej Sołtysek

PRZEWODNICZĄCY RADY

Andrzej Sołtysek

Załącznik do uchwały Nr XXI/185/17

Rady Gminy Somonino

z dnia 28 czerwca 2017 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOMONINO NA LATA 2017-2020

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	6
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	17
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	19
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	21
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	44
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	72
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	74
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	78
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	79
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	79
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	89

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOMONINO

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Somonino na lata 2017 – 2020” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Konieczność opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
 4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
 5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
 6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014, poz. 1446 ze zmianami.).

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. w myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) dziełami architektury i budownictwa;
- d) dziełami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami);
- f) instrumentami muzycznymi;
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;

- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
 - b) cmentarzyskami;
 - c) kurhanami;
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.).

Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. w ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,

- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U.2016.446)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. w szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r. poz. 778 z późniejszymi zmianami).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4)

- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U.2016.290)

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych

obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. w zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. w razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia - wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa - w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed

wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. w stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U.2016.239)

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016 r. poz. 672 z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2015.1651).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1.; park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 2015.1774)

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo

radę lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyfikacyjny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 716 ze zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r. poz. 406 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 987 ze zm.),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 642 ze zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U.2015.1446 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz.U.2015.2120 ze zm.).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków,

krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U.2015.1789),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (tekst jednolity Dz. U. 2014 r. poz. 399).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. w myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,
- o dziełami budownictwa obronnego,

- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zmianami),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. w treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. w roku 2015 w całym kraju było 65 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz

i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Somonino opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.
7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze

względem na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie

przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie

zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),

- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2016 - 2020

Wojewódzki program opieki nad zabytkami przyjęty Uchwałą Nr 274/XXVI/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 września 2016 r. określa cel, priorytety i typy działań związanych z opieką nad zabytkami w województwie pomorskim. Zawarty w programie układ priorytetów stanowi kontynuację programów z 2007 i 2011 r. Został on rozszerzony o Priorytet 4 dedykowany zabytkom stanowiącym mienie i własność Samorządu Województwa Pomorskiego (w tym instytucje kultury, jednostki zdrowia, itp.) oraz podnoszeniu kompetencji osób zarządzających tym zasobem, który jednak nie ma wpływu na Program Gminny. Ponadto uporządkowaniu uległa struktura kierunków i działań, którym przypisano podmioty realizujące oraz potencjalne źródła finansowania. Celem strategicznym Programu na lata 2016-2020 jest wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu.

Powyższy cel strategiczny ma być realizowany w ramach 4 priorytetów:

1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi
2. Zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzecznego
3. Zadanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego
4. Opieka nad zabytkami stanowiącymi mienie i własność samorządu województwa pomorskiego

W ramach priorytetu 1 Program ustala następujące kierunki oraz zawarte w nich działania istotne z punktu widzenia Programu Gminnego:

1.1 „Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej” wraz z działaniami:

1. Konserwacja, renowacja i inne działania służące poprawie stanu zachowania:

- obiektów sakralnych (kościół, klasztor, kaplice, domy modlitwy, kapliczki przydrożne, cmentarze, kalwarie itp.),
- parków, ogrodów, zieleni komponowanej, kompozycji małej architektury.

2. Rewitalizacja zabytkowych zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.

1.2. „Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu atrakcyjnej oferty kulturalnej i turystycznej” wraz z działaniami:

1. Konserwacja, renowacja i inne działania służące poprawie stanu zachowania zabytków nieruchomych,

3. Ochrona i konserwacja:

- zabytków archeologicznych,
- zbiorów muzealnych i archiwaliów,
- zabytków ruchomych.

1.3. „Ochrona i ekspozycja charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej” wraz z działaniami:

1. Wprowadzenie zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapewniających ochronę wartościowych elementów krajobrazu kulturowego oraz dobrą kontynuację krajobrazową struktur osadniczych.
2. Eliminacja obiektów dysharmonijnych i zakłócających ekspozycję krajobrazową cennych zespołów zabytkowych.
3. Skoordynowana iluminacja akcentów i dominant urbanistycznych o charakterze zabytkowym.
4. Oznakowanie obiektów zabytkowych i tworzenie szlaków kulturowych.

W ramach priorytetu 2 Program ustala następujące kierunki oraz zawarte w nich działania istotne z punktu widzenia Programu Gminnego:

2.2 „Zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczno-śluzące budowaniu atrakcyjnej oferty kulturalnej i turystycznej” wraz z działaniem:

6. Adaptacja na cele kulturalne, edukacyjne, turystyczne obszarów i obiektów dziedzictwa morskiego i rzeczno-śluzące.

W ramach priorytetu 3 Program ustala następujące kierunki oraz zawarte w nich działania istotne z punktu widzenia Programu Gminnego:

3.1 „Poszerzanie wiedzy dotyczącej dziedzictwa kulturowego regionu” wraz z działaniami:

1. Specjalistyczne opracowania badawczo-dokumentacyjne obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych obejmujące:
 - inwentaryzacje architektoniczno-konserwatorskie,
 - ekspertyzy techniczne i konserwatorskie,

- badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne,
- programy prac konserwatorskich i restauratorskich.

2. Współpraca z instytucjami kultury oraz jednostkami naukowymi w zakresie rozpoznania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz wymiany informacji o jego zasobach.

3. Rozbudowa warstwy dziedzictwa kulturowego w ramach Systemu Informacji Przestrzennej.

3.2 „Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym” wraz z działaniami:

1. Promocja najcenniejszych zabytków, w szczególności obejmująca charakterystyczne zabytki świadczące o odrębności i specyfice regionu.

2. Wspieranie działań edukacyjnych i promocyjnych oraz popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym województwa pomorskiego – w szczególności:

- przygotowanie i organizacja konferencji naukowych,
- publikacje książkowe i foldery,
- organizacja konkursów,
- popularyzacja dobrych praktyk związanych z opieką i gospodarowaniem zabytkami.

3.3 „Szeroki dostęp do informacji o dorobku kultury regionalnej” wraz z działaniami:

1. Cyfryzacja i udostępnianie materialnych i niematerialnych zasobów kultury regionu.

2. Udostępnianie baz danych o zabytkach przy użyciu nowoczesnych technologii.

Strategia wojewódzka stwierdza, że „pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszaninę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu”.

W ramach prac nad strategią opracowana została diagnoza stanu rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. Wśród kierunków działań mających na celu realizację podstawowych priorytetów i celów strategicznych województwa wymieniona jest ochrona dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego sprzyjająca jego racjonalnemu wykorzystaniu w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym m.in. wspieranie rozwoju regionalnych przemysłów kultury oraz regionalnych produktów turystycznych. Gminny Program Opieki Nad Zabytkami jest zgodny również pozostałymi Priorytetami i celami strategicznymi SRWP 2020. Jednocześnie określono wizję województwa pomorskiego do roku 2020 wskazując, że region ten będzie znaczącym partnerem w regionie Morza Bałtyckiego – regionem czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych.

Ponadto województwo ma stać się:

- regionem konkurencyjnym - dysponującym dobrze zorganizowaną, efektywną i działającą w sposób przejrzysty administracją publiczną, ukierunkowaną na trwały rozwój społeczno-gospodarczy, z wykorzystaniem m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, włączonym do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiącym atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców;

- regionem spójnym - umacniającym - zgodnie z zasadą „jedność w różnorodności” - tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub,
- regionem dostępnym - dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny regionalny system teleinformatyczny zapewniającym sprawny przepływ informacji i wiedzy, zapewniającym wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne, oferującym wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego określa podstawowe zasady polityki przestrzennej województwa. Preferowanym kierunkiem rozwoju struktury przestrzennej województwa jest **POLITYKA RÓWNOWAŻENIA ROZWOJU**, przejawiająca się kształtowaniem ośrodków, pasm i stref aktywności, warunkujących rozwój przedsiębiorczości i innowacji w miejscach, które są i będą wybierane przez mechanizmy gospodarki rynkowej oraz aktywne inicjowanie i wspomaganie przedsięwzięć samorządów lokalnych i podmiotów publicznych, przy jednoczesnym zachowaniu cech, zasobów i walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu warunkujących wysoką jakość życia i zdrowie mieszkańców.

Zgodnie z Planem w ramach systemu ochrony środowiska kulturowego ustanowiono następujące zadania polityki przestrzennej, polegające na:

1. Zachowaniu i eksponowaniu przestrzennych świadectw tradycji morskich kraju i województwa, najwartościowszych zespołów i obiektów środowiska kulturowego, wzmacniających wizerunek regionu jako integralnego elementu środowiska kulturowego Europy Bałtyckiej.

2. Zachowaniu różnorodności kulturowej województwa oraz zapewnieniu dostępności zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego jako atutu w rozwoju zrównoważonym i konkurencyjności przestrzeni województwa.

Zadania te powinny być realizowane poprzez:

- a) Ochronę różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.
- b) Ochronę zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej.
- c) Wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym.
- d) Unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo.
- e) Stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamyh dla tradycji miejsca.
- f) Eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych.
- g) Komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.
- h) W gminnych dokumentach planistycznych należy:
 - zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych;
 - zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony (np.: wskazanie wytycznych dotyczących zgodnych z tożsamością miejscowości zasad: posadowienia obiektów na działce, formy obiektu, detalu architektonicznego);

- określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane

Jako kierunki zagospodarowania przestrzennego wskazano między innymi:

- 1) Ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzeczno, dziedzictwa budownictwa ceglanego (przede wszystkim najstarsze kościoły i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław, Powiśla, Kaszub i Kociewia), obiektów dziedzictwa obronnego i techniki (w tym systemów hydrotechnicznych), kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich, materialnych relikwów dziedzictwa solidarnościowego, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej.
- 2) Uwzględnianie w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji elementów dziedzictwa kulturowego wymagających szczególnej ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych.

W rozdziale poświęconym systemowi ochrony walorów krajobrazu omówione zostały następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- a) W strefach krajobrazu harmonijnego (ziemia puckska, bytowska, kartuska, słowińska, dolina dolnej Wisły, Żuławy Wiślane, Równina Charzykowska oraz parki krajobrazowe, parki narodowe) zachowanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem.
- b) W sferze krajobrazu dysharmonijnego i zdegradowanego (aglomeracja Trójmiasta, obszary podmiejskie ośrodków regionalnych, główne ciągi komunikacyjne) – przywracanie równowagi przyrodniczej, zwiększanie bioróżnorodności, porządkowanie i odtwarzanie zasobów kulturowych, usuwanie lub maskowanie zielenią elementów obniżających walory estetyczno-widokowe.
- c) Ograniczanie zainwestowania na terenach leśno-rolnych (szczególnie o wysokich wartościach kulturowych i estetycznych) przez wyznaczanie w

dokumentach planistycznych gmin obszarów wyłączonych spod zabudowy i jej ograniczanie oraz wskazywanie linii zabudowy oddzielającej obszar zabudowany od obszarów rolnych lub zagrodowej zabudowy rozproszonej.

- d) Eliminacja i przeciwdziałanie powstawaniu zabudowy o cechach dysharmonijnych w strefach wglądów na tereny o wysokich walorach krajobrazowych.
- e) Eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych (np. baszty, wieże zamków, kościołów czy ratuszy).
- f) Preferowanie i kontynuacja dobrej praktyki w zagospodarowania przestrzeni (układów ruralistycznych, niw siedliskowych etc.) i sposobie użytkowania obszarów o wyraźnych walorach przyrodniczo-kulturowych i krajobrazowych.
- g) Ochrona przestrzeni o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych.
- h) Ograniczanie wprowadzania obcych krajobrazowo elementów i form zagospodarowania antropogenicznego oraz dewastowania elementów przyrodniczych i architektonicznych krajobrazu – ochrona tożsamości wszystkich typów krajobrazu.
- i) Kształtowanie i podnoszenie walorów krajobrazowych oraz ich lepsze udostępnienie, jako elementu jakości życia i atrakcyjności turystycznej województwa.
- j) Opracowywanie studiów krajobrazowych przy realizacji inwestycji wielkopowierzchniowych, wysokościowych lub liniowych w dominujący sposób oddziałujących na przestrzeń.
- k) Zachowanie charakterystycznych cech naturalnych krajobrazów nadmorskich i naturalnych procesów ich kształtowania, ekspozycji widokowej.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Somonino jest zgodny z dokumentami rzędu wojewódzkiego, choć konkretne zapisy dotyczące terenów Gminy w zasadzie w nich nie występują. W działaniach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami położono duży nacisk na ochronę lokalnej tradycji kulturowej i te zapisy są zgodne z treścią dokumentów wojewódzkich.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA POWIATU KARTUSKIEGO NA LATA 2015-2018

Celem strategicznym Programu Opieki Nad Zabytkami Powiatu Kartuskiego na lata 2015 – 2018 jest: „Zachowanie i odnowa dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości mieszkańców oraz rozwojowi gospodarczemu powiatu”.

Metodą do realizacji tak określonego celu będzie jakościowe i ilościowe powiększenie form ochrony zabytków i opieki nad zabytkami stosowanych przez władze powiatu przy wykonywaniu zadań własnych realizowanych na rzecz lokalnego środowiska: infrastruktury podstawowej, społecznej oraz lokalnej społeczności (zasobów ludzkich). Cel będzie realizowany w ramach trzech Priorytetów:

I. Ochrona krajobrazu kulturowego powiatu

II. Zarządzanie dziedzictwem kulturowym powiatu

III. Promocja, edukacja i dokumentacja walorów dziedzictwa kulturowego powiatu

W ramach Priorytetu I do realizacji w ramach perspektywy obowiązywania programu wskazano następujące cele operacyjne:

1. Świadome kształtowanie struktur przestrzennych w oparciu o przesłanki historyczne
2. Ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego powiatu
3. Rozszerzenie zasobu i ochrony środowiska kulturowego powiatu

W ramach Priorytetu II do realizacji w ramach perspektywy obowiązywania programu wskazano następujące cele operacyjne:

1. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych

2. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

W ramach Priorytetu III do realizacji w ramach perspektywy obowiązywania programu wskazano następujące cele operacyjne:

1. Popularyzacja dziedzictwa kulturowego powiatu
2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym
3. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym
4. Promocja dziedzictwa kulturowego

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Somonino jest zgodny z założeniami programu powiatowego. Szczególnie istotne wydaje się współdziałanie w zakresie promocji oraz wykorzystania turystycznego i edukacyjnego obiektów zabytkowych, a także zachowania lokalnych tradycji regionalnych. Działania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami umożliwią ewentualną realizację wspólnych projektów.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY SOMONINO

Studium w sposób wyczerpujący traktuje tematykę ochrony dziedzictwa kulturowego wyznaczając zasady w poszczególnych kategoriach obiektów.

Obiekty architektoniczne i zespoły przestrzenne o ponadregionalnych wartościach kulturowych objęte ochroną prawną:

- ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY w miejscowości Borcz
- ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO P.W. ŚW. TRÓJCY I WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH w miejscowości Goręczyno
- DOM NR 27 w miejscowości Hopowo (obecnie nr 28)
- KUŹNIA PRZY DOMU NR 27 w miejscowości Hopowo (obecnie nr 28)
- DOM MIESZK. NR 24 w miejscowości Ostrzyce [BŁĄD - NIE ISTNIEJE]
- ZESPÓŁ DWORSKO-PARKOWY w miejscowości Wyczechowo

Ochrona ma na celu:

- zachowanie i właściwe utrzymanie,
- ekspozycję w krajobrazie,
- adaptację i włączenie w strukturę funkcjonalną gminy,

Wszelka działalność inwestycyjna w obrębie tych obiektów wymaga uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Obiekty architektoniczne i zespoły przestrzenne postulowane przez PKWZ w Gdańsku do wpisania do rejestru zabytków nieruchomych:

- MŁYN WODNY w miejscowości Borcz
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI XIII w (ROZPLANOWANIE I STRUKTURA) w miejscowości Goręczyno
- DOM NR 56, wł. Ludwik Ptach, d. Zajazd, XIX/XX w. (w budynku na suficie malunek z widokiem Goręczyna z kościołem przed przebudową – stan w 1882 r.) w miejscowości Goręczyno
- CMENTARZ PARAFIALNY w miejscowości Goręczyno

- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI 1600 R. (UKŁAD PRZESTRZENNY I ZABUDOWA) w miejscowości Hopowo
- KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. NAWIEDZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY, MUR. 1911-1913 r. w miejscowości Hopowo [włączono]
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI (ROZPLANOWANIE I STRUKTURA) w miejscowości Ostrzyce
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI, 1600 r. w miejscowości Piotrowo
- DOM MIESZKALNY NR 4 w miejscowości Piotrowo
- DOM MIESZKALNY NR 5 w miejscowości Piotrowo
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY WSI, XIII W. W miejscowości Połęczyno
- KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. ANDRZEJA BOBOLI, MUR., XIX W. (FILIALNY GRABOWA KOŚCIERSKIEGO) w miejscowości Połęczyno
- ZESPÓŁ RURALISTYCZNY w miejscowości Rybaki
- DOM NR 40, D. ADM. DWORU, WŁ. ZAKŁAD ROLNY, MUR., 1914 R. (OB. MIESZKALNY), postulowane rozszerzenie wpisu zespołu dworskiego w miejscowości Wyczechowo

Dla w/w zespołów i obiektów obowiązuje wymóg uzgadniania planów realizacyjnych, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i projektów architektonicznych z PWKZ w Gdańsku oraz wymóg opiniowania przez PWKZ remontów i prac budowlanych nie wymagających decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu

Studium wyznacza też układy przestrzenne do bezwzględnego zachowania (planu i struktury):

- Borcz – zespół dworsko-parkowy wpisany do rejestru
- Goręczyno – układ ruralistyczny wsi wraz z zespołem kościoła i plebanii
- Hopowo – układ ruralistyczny wsi i jego struktura

- Piotrowo – układ ruralistyczny wsi i jego struktura oraz tradycja budowlana
- Wyczechowo – zespół dworsko-parkowy wpisany do rejestru,

Ustala się również zasady realizacji poprzez wpis do rejestru zabytków poprzedzony ustanowieniem strefy ochrony konserwatorskiej na poziomie planu zagospodarowania przestrzennego:

- Borcz – układ wsi folwarcznej wraz z alejami dojazdowymi
- Kamela – układ ruralistyczny wsi i zasady kształtowania zabudowy
- Ostrzyce – układ ruralistyczny wsi i zachowane elementy struktury zabudowy
- Połączyno – układ ruralistyczny wsi i jego struktura oraz tradycja budowlana
- Rybaki – układ ruralistyczny wsi, jego struktura i tradycja budowlana
- Wyczechowo – układ wsi folwarcznej wraz z alejami dojazdowymi

Dla powyższych układów ruralistycznych wyznaczono w studium następujące nakazy:

- zachowanie układu komunikacyjnego i historycznego planu wsi;
- zachowanie struktury historycznego podziału własności (w tym siedlisk i rozłogów pól, granic majątków ziemskich)
- zachowanie czytelności granic historycznej zwartej (bądź skupionej, zagrodowej) zabudowy wiejskiej
- zachowanie czytelności zasad kształtowania zespołów zabudowy (zagrody, folwarku) z wszystkimi jej komponentami (zabudowania + zieleń wysoka i średnia, zbiorniki wodne, pastwiska przydomowe etc.)
- wykonanie studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji przy konstruowaniu planu zagospodarowania przestrzennego miejscowości;
- konserwacja istniejącej historycznej struktury zabytkowej;
- kontynuacja występujących historycznie tradycji budowlanych w nowej zabudowie;

- zakazy:
- stosowania zabudowy o gabarytach dominujących w stosunku do zabudowy historycznej, stosowania dominant wysokościowych w zabudowie mieszkaniowej;
- postulaty:
- usunięcie lub rekompozycja występujących elementów dysharmonijnych zabudowy;
- opracowanie zestawu przykładów form architektonicznych (skala, kształt bryły, detal architektoniczny, materiał, kolorystyka) oraz sposobów zagospodarowania przestrzennego w skali działki siedliskowej (rozplanowanie, ogrodzenia, rodzaj zieleni towarzyszącej) opartej na miejscowej tradycji kultury osadniczej;

Studium wyznacza też układy przestrzenne do zachowania ze względu na ich wartość historyczną, kompozycyjną i kulturową:

- układy zwarte:
 - Egiertowo – układ ruralistyczny
 - Wyczechowo – układ wsi folwarcznej
 - Wyczechowo - Osady – układ przysiółka z folwarkiem Pstra Suka
- układy luźne i rozproszone:
 - Ramleje
 - Rąty
 - Sławki Dolne i Górne (wraz z wybudowaniami i przysiółkami)
 - Starkowa Huta (wraz z wybudowaniami)

Dla powyższych układów wyznaczono kierunki działań polityki przestrzennej poprzez następujące nakazy:

- obowiązująca zgodnie z prawem ścisła ochrona konserwatorska obiektów wpisanych do rejestru zabytków

- uzupełnienie wpisu do rejestru zabytków obiektów postulowanych do wpisania;

zakazy:

- dokonywania jakichkolwiek przekształceń formy i kolorystyki obiektów oraz ich bezpośredniego sąsiedztwa bez zgody PWKZ w Gdańsku
- postulaty:
- promocja obiektów w celu zagospodarowania i utrzymania zgodnego z ich wartością;

Studium określa również zasady ochrony obiektów wpisanych do ewidencji zabytków poprzez:

- ochronę kompozycji obiektów (układu elewacji, formy i pokrycia dachu, wielkości i proporcji otworów drzwiowych i okiennych oraz kształtu i podziałów stolarki, detali architektonicznych, itp.)
- ochronę kompozycji zespołów zabudowy (historycznych linii zabudowy, wysokości budynków, kształtu dachów, itp.)

Wskazano również obiekty i strefy ochrony archeologicznej objęte ochroną prawną. Kierunki działań polityki przestrzennej dla stref ochrony archeologicznej:

- dla wydzielonych stref ochrony archeologicznej ustala się wymóg uzgadniania wszystkich planów i projektów dotyczących, terenu stref, z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku i opiniowania w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku
- tereny płaskich stanowisk archeologicznych mogą być przeznaczone pod zagospodarowanie, po wykonaniu inwentaryzacji i dokumentacji obiektów archeologicznych narażonych na zniszczenie w trakcie prac ziemnych
- dla stanowisk o własnej formie krajobrazowej – grodzisk i cmentarzysk kurhanowych przewidzianych do trwałej ochrony – wprowadza się zakaz inwestowania na ich terenie i na obszarze przylegającym bezpośrednio do nich.

Elementy przyrodnicze (aleje, parki, cmentarze) do zachowania z uwagi na ich wartość kompozycyjną i środowiskowo-kulturową:

- parki: Borcz, Wyczechowo
- aleje: Borcz, Wyczechowo, Somonino (przy leśniczówce Sarni Dwór), Egiertowo (droga do Kameli)
- cmentarze lub pozostałości: Borcz, Chylowa Huta, Egiertowo, Goręczyno, Hopowo, Kamela, Kaplica, Piotrowo, Połączyno, Raty, Rybaki, Somonino

W stosunku do powyższych elementów wskazano kierunki działań polityki przestrzennej:

nakazy:

- zachowanie układu komunikacyjnego i historycznego planu wsi z możliwością adaptacji do wymogów współczesności;
- zachowanie istniejącej struktury zabudowy historycznej i jej adaptacja oraz modernizacja;

zakazy:

- stosowania zabudowy o nadmiernych gabarytach i zabudowy obniżającej estetykę otoczenia

postulaty:

- usunięcie lub rekompozycja występujących elementów dysharmonijnych zabudowy;
- stosowania form architektonicznych kontynuujących tradycje budownictwa tradycyjnego regionu.

Wsie o wysokich walorach ekspozycyjnych do objęcia ścisłą ochroną istniejącej harmonii krajobrazowej

- Borcz (wraz z wybudowaniami), Goręczyno, Hopowo, Kamela, Ostrzyce, Połączyno, Ramleje (wieś rozproszona), Rybaki, Sławki Górne (z wybudowaniami), Wyczechowo

Wyznaczono dla nich następujące kierunki działań polityki przestrzennej w niezbędnym zasięgu kształtowania otoczenia krajobrazowego chronionych zespołów przestrzennych

zakazy:

- wszelkich przekształceń bez opracowania poprzedzających studiów krajobrazowych i analizy ekspozycji;
- wtórnej parcelacji terenu oraz zmian w kwalifikacji gruntów bez opracowania planu zagospodarowania terenu;

nakazy:

- usunięcie (lub restylizacja i rekompozycja) elementów dysharmonijnych zagospodarowania w obszarze ochrony ekspozycji;
- opracowania planu zagospodarowania przestrzennego zawierającego poprzedzające studia krajobrazowe i analizy ekspozycji

postulaty:

- wprowadzenie zakazu zabudowy na przedpolach ekspozycyjnych zwartej zabudowy wiejskiej i objętych ścisłą ochroną obiektów oraz zespołów zabytkowych
- rekultywacja i restylizacja struktury obszarów wpływających niekorzystnie na sąsiedztwo wartościowych obiektów lub ich widoków;
- zakaz wprowadzania w zasięgu strefy ochrony ekspozycji krajobrazu przyrodniczo-kulturowego miejscowości elementów zagospodarowania przesłaniających widok na otwarty krajobraz;
- uczynienie historycznych podziałów rozłogu pól oraz dróg dojazdowych zielenią śródpolną;

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OBOWIĄZUJĄCE W GMINIE SOMONINO

A) Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Somonina

Somonino jest wsią ulicową posiadającą zachowane elementy historycznego tradycyjnego zagospodarowania. Należą do nich:

- zespoły zabytkowe (A. zespół dworcowo - celny; B. zespół folwarku, młyna i tartaku; C. Osada leśna Siemiana; D. Cmentarz; E. Zespół cegielni; F. Zespół leśnictwa Sami Dwór - w sąsiedztwie planu),
- zagrody,
- obiekty zabytkowe (1. szkoła; 2. most kolejowy; 3. krzyże przydrożne),
- domy, chaty,
- budynki gospodarcze,
- układ komunikacyjny.

W ramach ochrony zachowanych elementów historycznego i tradycyjnego zagospodarowania należy:

- objąć ochroną w pełnym zakresie obiekty i zespoły o zachowanych wartościach zabytkowych,
- objąć ochroną w ograniczonym zakresie obiekty i zespoły o zachowanych elementach zabytkowych,
- kontynuować formy architektoniczne właściwe dla wiejskiej tradycji budowlanej obszaru w przypadku budowy nowych obiektów budowlanych oraz remontu lub przebudowy obiektów istniejących.

Ustala się formę architektoniczną nawiązującą do stylu regionu Kaszub. Bryła budynku oparta na rzucie prostokąta o proporcjach 1:1,5 do 1:2,5. Elewacja z użyciem materiałów naturalnych: cegła, kamień naturalny, tynk, drewno, dachówka ceramiczna, gont, trzcina i inne. Dopuszcza się pokrycie dachu bitumiczne lub blachodachówką.

Kolorystyka elewacji w barwach naturalnych, pastelowych (paleta ziemna), kolorystyka dachów w kolorach zbliżonych do naturalnych dachówek ceramicznych z dopuszczeniem dachów grafitowych. Zakaz budowy wieżyczek we wszystkich obiektach za wyjątkiem obiektów sakralnych i użyteczności publicznej. Dachy dwuspadowe (dla nowej zabudowy oraz w przypadku remontu lub przebudowy budynku istniejącego), kąt nachylenia połaci dachowych w przedziale 35° - 45°.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY SOMONINO

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

Gmina Somonino położona jest w środkowej części województwa pomorskiego, w powiecie kartuskim. Południowo - wschodnia granica gminy jest jednocześnie granicą powiatu kartuskiego.

Administracyjnie Gmina Somonino stanowi jedną z ośmiu gmin powiatu kartuskiego i sąsiaduje z:

- od północy - gminą Kartuzy,
- od północnego - wschodu - gminą Żukowo,
- od zachodu - gminą Stężyca,
- od wschodu - gminą Przywidz (powiat gdański),
- od południa - gminami: Nowa Karczma i Kościerzyna (powiat kościerski).

Gmina położona jest w obrębie Pojezierza Kaszubskiego. Obszar charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu. Najwyższy punkt terenu gminy (w okolicach wsi Kaplica) ma wysokość 296,2 m n.p.m., najniżej położone tereny (w dolinie rzeki Raduni) osiągają wysokość nieco powyżej 157 m n.p.m. Liczne obniżenia terenu, często

wypełnione jeziorami i oczkami wodnymi stanowią urozmaicenie krajobrazu, determinując jednocześnie rozwój przestrzenny gminy. Powierzchnia lasów i gruntów leśnych wynosi 4050 ha, co stanowi ok. 36 % ogólnej powierzchni gminy.

Gmina położona jest w sąsiedztwie aglomeracji trójmiejskiej i jest z nią bardzo dobrze powiązana komunikacyjnie poprzez sieć dróg:

- drogę krajową nr 20
- drogę wojewódzką nr 224
- linię kolejową Kościerzyna-Gdynia

Wieś Somonino, pomimo lokalizacji poza w/w głównymi szlakami komunikacji drogowej, stanowi podstawowy ośrodek obsługi gminy o charakterze administracyjnym, koncentruje usługi podstawowe oraz usługi o charakterze ponadgminnym.

W Gminie Somonino istnieją dobre warunki dla rozwoju turystyki i wypoczynku. Czynniki sprzyjające rozwojowi tych funkcji to występowanie:

- jezior Ostrzyckie, Połęczyńskie, Rąty i Trzebno
- rzeki Radunia - płynie przez obszar gminy, stanowiąc dodatkowy walor urozmaiconego pod względem ukształtowania terenu krajobrazu
- znacznych terenów leśnych ok. 36% ogólnej powierzchni gminy
- urozmaiconej rzeźby terenu ze wzgórzami dochodzącymi do 260 m n.p.m.

Rozwojowi turystyki w Gminie Somonino sprzyja również dogodne połączenie (drogowe i kolejowe) z pobliskimi ośrodkami miejskimi. Miejscowością o dominującej funkcji turystycznej jest wieś Ostrzyce, która skupia większość ośrodków wypoczynkowych. Wszystkie znajdujące się tu ośrodki dysponują kwaterami i całodziennym wyżywieniem, a większość z nich oferuje szeroki wachlarz usług w zakresie wypoczynku, głównie pobytowego. Poza Ostrzycami ośrodki czasowe znajdują się również we wsi Somonino, Ramleje, Goręczyno oraz Kamela.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY SOMONINO ORAZ KRAJOBRAZ KULTUROWY MIEJSCOWOŚCI

BORCZ

wzmiankowany 1241, dawne dobro rycerskie, następnie majątek ziemski; do Borcza należą przysiółki Mały Dwór, Patoka; zespół dworsko-parkowy z folwarkiem o wysokiej wartości dla środowiska kulturowego (wpisany do rejestru zabytków), wartościowy krajobrazowo zespół zabudowy wsi folwarcznej oraz związane z rozłogiem pól zagrody rozproszona

Historia

Borcza, d. Borzec, niem. Burcz – wieś szlachecka z folwarkiem Patoka. We wsi od II poł. XIX w. istniała szkoła

Układ przestrzenny:

wieś folwarczna o układzie ulicowym powstała wzdłuż drogi o przebiegu wsch.- zach. z Hopowa do Skrzyszewa Żukowskiego przy dawnym zespole dworsko-folwarcznym.

Struktura przestrzenna

na strukturę zabytkową wsi składa się zabytkowy zespół dworsko-folwarczny z dworem, zabudowaniami folwarcznymi, gorzelnią, parkiem i okalającym go murem i parkanem oraz wielorodzinna zabudowa folwarczna wzdłuż ulicy na półd. Od folwarku z domami mieszkalnymi usytuowanymi kalenicą równoległą do drogi i budynkami gospodarczymi w tym z piwnicami usytuowanymi po przeciwnej stronie drogi. Strukturę przestrzenną wsi uzupełniał usytuowany niezależnie zespół szkoły oraz cmentarz poewangelicki.

Do Borcza należał przysiółek d. folwark ob. leśnictwo - Patoka

EGIERTOWO

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś silnie przekształcona i zdeformowana w związku z przebiegającą przez nią drogą krajową, zachowało się kilka elementów

struktury zasługujących na ochronę, wartościowe krajobrazowo zagrody rozproszone (wybudowania) związane z rozłogiem pól

Historia

Egiertowo, niem. Eggertshütte w XIX w. była to wieś włościańska (chłopska) w powiecie kartuskim. Znajdowało się tu 14 gospodarstw gburskich i 6 zagrodniczych. Wieś o powierzchni 1740 mórg zamieszkiwało 16 katolików i 168 ewangelików w 25 domostwach. Egiertowo należało wówczas do parafii katolickiej w Goręczynie. Szkoła znajdowała się w Kameli. Od ok. 1910 r. szkoła także w Egiertowie.

Układ przestrzenny

układ pierwotny zabudowy zwartej to układ wsi pohutniczej – wielodrożny

Struktura przestrzenna

zagrody z budynkiem mieszkalnym tradycyjnym (o wysokim dachu dwuspadowym) lub o dachu półpłaskim na podwyższonej ścianie kolankowej; budynek szkoły d. ewangelickiej (obecnie przebudowany) i katolickiej (istniejący wraz z budynkiem gospodarczym) do wsi należy także kilka samotniczych wybudowań – siedlisk związanych z arealem upraw.

GORĘCZYNO

XII w., dawniej opole, kasztelania, nast. wieś chłopska; wieś o wybitnych wartościach historycznych i wysokich walorach krajobrazowych jako zespół ruralistyczny, posiada wysokiej wartości elementy struktury wsi (kościół wraz z otoczeniem, zabudowania w centrum wsi)

Historia

Goręczyno, dawne nazwy: Guruchino, Goranchino (1241), Gorrenczin, Gorentzin, Gorrenczyn, Goręcin, Gorecino, niem. Gorrenschin (od 1920 r.)

W historiografii oraz w miejscowej tradycji Goręczyno funkcjonuje jako siedziba wczesnośredniowiecznego opola podległego początkowo kasztelanii Gdańskiej. W 1241 r. istniała już samodzielna kasztelania w Goręczynie stanowiąca własność księcia lubiszewskiego Sambora II – jedna z najzamożniejszych i najstarszych

na Kaszubach i Pomorzu. W 1241 r. Sambor II nadał kasztelanie w Goręczynie wraz z 18 wsiami biskupowi kujawsko-pomorskiemu Michałowi z Włocławka w zamian za zrzeczenie się dziesięciny. W 1282 r. książę Mszczuj II unieważnił nadanie Sambora II. W 1380 Winrich von Kniprode nadaje połowę Goręczyna (i Somonino) braciom Nitschin i Barczelow, drugą połowę otrzymał Clocken. W 1392 r. w Goręczynie istniał młyn, na który w 1436 r. przywilej uzyskują bracia Jeszke, Petrasch, Swantke, Mattiz i Rudiger. W 1462 r. szlachetny Maciej ustępuje połowy wsi Goręczyno Kartuzom, w 1474 r. drugą połowę sprzedaje im Jan z Goręcina z matką Elżbietą. Król Kazimierz potwierdzając obie te zmiany własności zmienił jednocześnie obowiązujące w miejscowości prawo na magdeburskie i zwolnił wieś z dodatkowych ciężarów. Około 1650 r., w Goręczynie było 9 gburów osiadłych oraz 14 komorników.

Ok. 1885 r. Goręczyno było wsią parafialną należącą do pow. kartuskiego. Wraz z osadą Koszowatka liczyło 29 gospodarstw gbburskich i 19 zagrodniczych na 2797 morgach ziemi.

Układ przestrzenny

nieregularny, wielodrożny dostosowany do topografii terenu, powstały w wyniku wielowiekowego rozwoju osady

Struktura przestrzenna

powstała w oparciu o kilka większych i mniejszych zagród rolniczych wielobudynkowych; obecne centrum wsi wykształciło się wokół budynku kościoła otoczonego cmentarzem, przy kościele powstał zajazd, plebania, szkoła i in. Zabudowa o formach tradycyjnych dwóch typów: o dachach wysokich dwuspadowych i o dachach półpłaskich na wysokiej ścianie kolankowej

HOPOWO

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś o wybitnych wartościach historycznych i wysokich walorach krajobrazowych jako zespół ruralistyczny; wysokiej wartości elementy struktury wsi (kościół wraz z otoczeniem, zabudowania w centrum wsi, szkieletowy dom mieszkalny wraz z kuźnią), wartościowe krajobrazowo zagrody rozproszone związane z rozłogiem pól

Historia

Hopowo, niem. Hopfendorf, Hoppendorf W XIX w . wieś gburska należąca do Wyczechowa w powiecie kartuskim, usytuowana przy bitym trakcie Gdańsk-Kościerzyna. Założona została na gruntach po wytrzebionym lesie d. starostwa Skarszewskiego około 1600 r. W 1880 r. we wsi o powierzchni upraw 767 mórg było 16 gospodarstw gburskich i 10 zagrodniczych. Zamieszkiwało ją 207 mieszkańców (wszyscy katolicy) w 26 domostwach. Parafia znajdowała się w Goręczynie, szkoła w Nowym Dworze zaś poczta w Kartuzach.

Układ przestrzenny

wieś posiadała układ wielodrożny charakterystyczny dla wsi pohutniczych; zabudowa skoncentrowana była wokół placu z dużym stawem w centrum wsi i wzdłuż dróg dojazdowych zwłaszcza z Egiertowa i z majątku Wyczechowo;

Struktura przestrzenna

na strukturę zabytkową wsi składa się licznie reprezentowana zabudowa zagrodowa z domem mieszkalnym usytuowanym przy ulicy (kalenicą równoległą do drogi) i budynkami gospodarczymi (przeważnie 2-3 okalającymi podwórze; Strukturę wsi uzupełnia Kościół wraz ze starą plebanią usytuowany przy drodze do majątku Wyczechowo i jego przysiółku Nowy Dwór, dawny zajazd, kuźnia, zespół zabudowań d. szkoły., cmentarz poewangelicki oraz nowy – parafialny.

KAMELA

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś o wybitnych walorach ze względu na znaczny stopień zachowania historycznego układu i tradycyjnej struktury zabudowy.

Historia

Kamela, niem. Kamehlen, Ceynowa nazywa Kamełę Wielbłądowem

Dawna wieś gburska w powiecie kartuskim. Powstała około 1600 r. wraz z innymi wsiami założonymi na obszarach wytrzebieonego lasu. Pierwotnie należała do starostwa skarszewskiego i sprawowała szarwarki dla utrzymania służ młyńskich w Skarszewach, zamienione następnie na opłatę pieniężną. Ok. 1880 r. wieś liczyła 1231

mórg obszaru, znajdowało się tam 12 gospodarstw gburских i 11 zagrodnických. Mieszkało tu 54 katolików i 119 ewangelików w 26 domostwach. Kamela należała do parafii Goręczyno, szkoła znajdowała się w miejscu, poczta w Przywidzu.

Układ przestrzenny:

pierwotnie wieś pohutnicza usytuowana w zakłębnięciu terenu rozwinęła się w kier. płn. wzdłuż drogi z Połęczyna do Hopowa i Borcza, obecnie wieś posiada układ ulicowy.

Struktura przestrzenna:

Wzdłuż ulicy wiejskiej zagrody wielobudynkowe w tym część o archaicznym usytuowaniu budynków mieszkalnych szczytem do drogi; w pozostałych budynkach mieszkalny usytuowana szerokofrontowo (o kalenicy równoległej do drogi) o budynkach gospodarczych szczytem do drogi. Zabudowania przeważnie o tradycyjnej formie - z wysokimi dachami dwuspadowymi. Od płn. zespół zabudowy zwartej zamyka duże gospodarstwo (d. folwark ?)

KAPLICA

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś o obniżonym poprzez zanik tradycyjnych obiektów walorze, wartościowe zagrody rozproszone wkomponowane w rozłóg pól

Historia

Kaplica, dawne nazwy: Kapel, niem. Kapellenhütte,

Dawna wieś gburська w powiecie kartuskim nad małym jeziorem, pierwotnie należąca do starostwa skarszewskiego. Przywilej dla wsi wystawiony został przez starostę skarszewskeigo Jana Działyńskiego w 1703 r. Wieś pełniła szarwark przy utrzymaniu służ młynskich w Skarszewach do 1843 r. Ok. 1880 r. wieś liczyła obszaru 1280 mórg. Znajdowało się tu 10 zagród gburских i 6 zagrodnických. Zamieszkiwało ją 9 katolików i 134 ewangelików w 23 domach. Kaplica należała do parafii w Grabowie, szkoła znajdowała się w Połęczynie a poczta w Szymbarku.

Układ przestrzenny:

zabudowa skupiona wsi o nieregularna, przy historycznej drodze z Połączyna do Goręczyna oraz zabudowa rozproszona zagrodowa związana z rozłogiem pól

Struktura przestrzenna:

na strukturę wsi składają się zagrody o różnej wielkości i programie swobodnie rozmieszczone w terenie; zabudowa o formach tradycyjnych i dysharmonijnych (kostki)

OSTRZYCE

1241 r., dawne dobro rycerskie, następnie wieś chłopska; wieś o dużym stopniu przekształcenia historycznego układu i struktury, ze względu na wysoką wartość waloru historycznego, zachowane elementy struktury oraz wartości krajobrazowe wskazana do działań rewaloryzacyjnych

Historia

Ostrzyce, dawne nazwy: Ostriche (1241), Ostrice, niem. Ostritz Wieś gburska, czasowo dobro rycerskie następnie klasztorne, wzmiankowana po raz pierwszy w dokumencie z 1241 r. w którym książę Sambor II nadał ją wraz z całą kasztelanią goręczyńską biskupowi wrocławskiemu Michałowi. W czasach krzyżackich, od 1311 r., wieś weszła w skład wójtostwa tczewskiego jako dobra rycerskie na prawie polskim. W 1422 r. Ostrzyce wraz z ziemią goręczyńską nabył klasztor oo. Kartuzów. Zakon Krzyżacki uwolnił je wówczas od wszelkich ciężarów z wyjątkiem 1 służby w lekkiej zbroi. Krzyżacy zabronili również postawienia w Ostrzycach młyna, który mógłby stanowić konkurencję dla młyna Zakonu w Gdańsku. Kartuzi wybudowali jednak młyn i w 1429 r. oddali go w dzierżawę z zaleceniem zatrzymywania go zgodnie z wolą Zakonu. Z młynem związana była karczma. W 1570 Kartuzi młyn sprzedali. Tutejsze sołectwo posiadało przywileje z 1425 i 1547 r. Uwłaszczenie nastąpiło w 1820 r. W III ćw. XIX w. wieś liczyła 1726 mórg obszaru, zawierała młyn, wolne sołectwo, 13 zagród gburskich i 19 zagrodniczych. Do wsi należała też leśniczówka Ostrzyce, która w 1863 r. liczyła 3 mieszkańców, katolików

Układ przestrzenny

wieś o układzie placowo-ulicowym z nieregularnie rozmieszczonymi siedliskami, dostosowana do topograficznego układu terenu

Struktura przestrzenna

na historyczną strukturę wsi składają się pozostałości zagród (wiele i dwubudynkowych) o tradycyjnej formie w tym jeden budynek o konstrukcji szkieletowej kryty strzechą, budynki o charakterze „małomiasteczkowym” z dachami półpłaskimi na wysokiej ścianie kolankowej w centralnej części wsi (część z nich wchodziła w skład zagród) w tym d. zajazd; budynek szkoły wzniesiony wg typowego projektu

PIOTROWO

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wieś o wybitnych walorach ze względu na znaczny stopień zachowania historycznego układu i tradycyjnej struktury zabudowy wsi

Historia:

Piotrowo, dawne nazwy: Fuspeterowo, niem: Fusspeterhütte

W XIX w była to wieś gburska w pow. kartuskim. Ok. 1880 r. znajdowało się tam 9 gospodarstw gburskich i dwa zagrodnicze na obszarze uprawnym 1171 mórg. Zamieszkiwało wieś 95 mieszkańców (w tym 94 ewangelików i 1 katolik) w 13 domach mieszkalnych. Piotrowo należało wówczas do parafii Stare Grabowo, szkoła znajdowała się w Kłobuczynie a poczta w Szymbarku.

Układ przestrzenny

wieś o układzie pohutniczym, nieregularnym, o przebiegu dróg dostosowanym do układu terenu

Struktura przestrzenna

zagrody o różnej wielkości, wiele lub dwubudynkowe rozmieszczone swobodnie; usytuowanie budynków w zagrodzie dowolne – obok szerokofrontowego występuje wąskofrontowe i cofnięte usytuowanie budynku mieszkalnego

POŁĘCZYNO

1255 r., wieś chłopska o nieregularnym układzie; folwark Jeknica – po 1600 wieś o znacznym walorze krajobrazowym (atrakcyjna krajobrazowa sylwetka wsi z dominantą kościoła) i z wysokiej wartości obiektem zabytkowego kościoła

Historia

Połączyno, dawne nazwy: Połęczin, albo Połęcino, Polusino (1255, 1711), niem. Pollentschin

W 1255 r. wieś Połączyno nadana zostaje przez ks. Sambora II cystersom w Łeknie. W 1298 r. biskup kujawski Wisław zrzekł się praw do dziesięcin z wsi Połączyno. Jeszcze zanim cystersi zrzekli się swoich praw do wsi Zakon Krzyżacki nadał te dobra w 1420 r. jako puste braciom Mikołajowi i Piotrowi na prawie magdeburskim. Obejmowały one wówczas 64 morgi obszaru, z których dwie przeznaczone były dla mającego tu stanąć kościoła, co jednak jak się zadaje nie nastąpiło. W 1457 r. Połączyno nabył zakon Kartuzów. Wg wizytacji Szaniawskiego z 1711 r. płaciło Połączyno proboszczowi prebendy 3 floreny i 18 groszy a organiści e 1 floren i 16 groszy. W III ćw. XIX w. Połączyno było wsią włościańską w powiecie kartuskim, stacja pocztowa znajdowała się w Przywidzu, parafia katolicka w Goręczynie a ewangelicka w Szymbarku. w 1869 r. liczyło 335 mieszkańców (47 katolików, 283 ewangelików, 5 Żydów) zamieszkujących 41 domostwa. We wsi znajdowała się szkoła ewangelicka.

Do Połączyna należy JEKNICA, d. nazwy: Jegmuc, niem: Jäcknitz

Wieś założona około 1600 r. w miejscu po wytrzebionych lasach dawne dobra w powiecie kartuskim, wydane w wieczystą dzierżawę przez klasztor Kartuzów – wcześniejszych właścicieli. W 1670 r. osadnik Janusz Rink płacił z Jeknicy 10 zł. Dzierżawy. ok. 1880 r. wieś liczyła 666 mórg ziemi uprawnej. Zamieszkiwało ją 47 mieszkańców (wszyscy ewangelicy) w 5 domostwach. Wieś należała do parafii katolickiej Goręczyno, szkoła znajdowała się w Połączynie a poczta w Przywidzu.

Układ przestrzenny

wieś o nieregularnym układzie

Struktura przestrzenna

na strukturę wsi składają się zabudowania zagrodowe usytuowane swobodnie przy zbiegających się drogach wewnętrznych wsi; zagrody o zróżnicowanym programie (dwu- czterobudynkowe) tradycyjne; na wzniesieniu kościoł ze starodrzewem a za nim budynek szkoły, struktury wsi dopełniały dwa cmentarze poewangelicki w centrum i katolicki poza wsią.

RAMLEJE

XIX w., pierwotnie leśnictwo, następnie wieś chłopska; wieś o wybitnej wartości krajobrazowej ze względu na wtopienie struktury rozproszonych zagród w malowniczy krajobraz przyrodniczy; wartościowe przykłady układu zagród i pojedynczych obiektów budownictwa tradycyjnego

Historia:

Ramleje, dawne nazwy: Ramle, niem. Ramley

Wieś położona na wzgórzach zwanych dawniej Ramlejskimi Górami. Pierwotnie znajdowało się tu tylko leśnictwo należące do rewiru stągwałdzkiego; dopiero w 1868 r. obszar ten został uwłaszczony. W 1869 było tu 30 domostw z 231 mieszkańcami, w 1885 r. było 35 domostw o 49 dymach. Wieś zamieszkiwało 289 mieszkańców w tym 1 ewangelik, znajdowała się tu szkoła katolicka (1 nauczyciel i 84 dzieci). Ramleje należały do parafii katolickiej w Goręczynie.

Układ przestrzenny:

wieś bez układu, rozproszona – zagrody związane z rozłogiem pól

Struktura przestrzenna:

na strukturę wsi składają się zagrody wielobudynkowe o różnej wielkości i układzie;

RĄTY

1241 r., dawna wieś chłopska i folwark; układ wsi przekształcony, mało czytelny, wartościowe krajobrazowo zagrody rozproszone (wybudowania) związane z rozłogiem

pól, zachowane tradycyjne układy zagród i pojedyncze obiekty tradycyjnego budownictwa mieszkalnego.

Historia

Rąty, dawne nazwy: Ronty, Ronci (1241), Tranthe (1291), niem. Ronti

Najstarsza wzmianka pochodzi z 1241 r. kiedy to książę Sambor II nadał Rąty wraz z 18-toma innymi wsiami biskupowi kujawskiemu Michałowi. Od 1311 r. wieś należała z okolicznymi ziemiami do wójtostwa tczewskiego. Później był tu folwark należący do Czapielska. Wg wizytacji Szaniawskiego z 1710 r. Rąty winny dawać mesznego 8 korcy żyta i tyleż owsa, ale płaciły tylko połowę. Obecna osada w powiecie kartuskim powstała z parcelacji folwarku w 1800 r. Stacja pocztowa znajdowała się w Hopach, parafia katolicka w Goręczynie, parafia ewangelicka w Szymbarku. Wieś obejmowała 285 ha gruntów w tym 176 ornych i 32 łąk. Znajdowało się tu 9 gospodarstw gburskich oraz 2 gospodarstwa zagrodnicze. Szkoła ewangelicka w 1858 r. miała nauczyciela i 65 dzieci. W 1869 r. wieś liczyła 222 mieszkańców (44 katolików i 158 ewangelików) w 21 domostwach. W 1885 r. domów było 23 zaś mieszkańców 143 (43 katolików, 97 ewangelików i 3 innych wyznań).

Układ przestrzenny

układ pierwotny zniekształcony i nieczytelny, wartość stanowi natomiast późniejsza zabudowa zagrodowa rozproszona związana z rozłogiem pól.

Struktura przestrzenna

na strukturę wsi składają się zagrody o różnej wielkości, kształcie i formie architektonicznej; obok tradycyjnej formy budynku mieszkalnego z dachem wysokim dwuspadowym (w tym jeden szkieletowy z poł. XIX w.), występuje budynek z dachem półpłaskim na wysokiej ścianie kolankowej; na skraju wsi cmentarz poewangelicki.

RYBAKI

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; wartościowy układ ruralistyczny atrakcyjny krajobrazowo z pozostałościami historycznej zabudowy.

Historia

Rybaki, dawne nazwy: niem. Fischershütte miejscowość wymieniona jako Rybaki w 1780 r.

Układ przestrzenny

wieś pohutnicza o swobodnym układzie zagród skupionych wzdłuż drogi wewnętrznej
Struktura przestrzenna zagrody o różnej wielkości i sposobie zagospodarowania w tym jedno gospodarstwo duże, dominujące skalą (zachowanego w stanie szczątkowym);
Strukturę wsi uzupełnia budynek szkoły oraz cmentarz ze starodrzewem.

SŁAWKI

1241, dawne dobra rycerskie, następnie wieś chłopska z licznymi wybudowaniami; wieś o wysokich walorach krajobrazowych ze względu na malownicze usytuowanie i wkomponowanie zagród rozproszonych w krajobraz rozłogu pól.

Historia

Sławki, dawne nazwy: Sławkowy, Slavcovo (1241), Sławchowo (1291), niem. Schlawkau

Dawne dobra rycerskie nad Radunią w powiecie kartuskim wraz z licznymi wybudowaniami. Za czasów książąt pomorskich Sławki należały do kasztelanii goręczyńskiej i wraz z 18 innymi wsiami przekazane zostały przez Sambora II biskupowi kujawskiemu Michałowi. W 1311 r. tj. za czasów krzyżackich Sławki weszły w skład wójtostwa tczewskiego i otrzymały prawo polskie z obowiązkiem służby wojennej. Za czasów Królestwa Polskiego należały do powiatu gdańsko-tczewskiego.

W III ćw. XIX w. Sławki wraz z wybudowaniami należały do powiatu kartuskiego. Stacja kolejowa znajdowała się w Szymbarku, pocztowa w Hopowie, parafia katolicka w Goręczynie. Przy dominium (Sławki Dolne?) znajdowało się 6 gburstw i 18 zagród na obszarze 436 ha (w tym 50 ha łąk, 288 ha roli ornej). W 1885 r. było tu ponadto 5 nowych osadników; w 34 domostwach o 46 dymach żyło tu 253 mieszkańców (142 katolików i 111 ewangelików). Do Sławek należały wówczas ponadto wybudowania: Grenzhoff (11 dm. 70 mieszkańców), Kalbszangel (4 dm, 23 mk.), Owczarnia (Schaeferei) (10 dm, 52 mieszk.), Seehof (2 dm, 15 mk). W Sławkach znajdowała się ponadto cegielnia, mleczarnia, prowadzona była hodowla bydła rasy holenderskiej.

Układ przestrzenny

wieś bez układu z dominacją zabudowy zagrodowej rozproszonej i przysiółków.

Struktura przestrzenna

zagrody o tradycyjnym układzie dwu i wielobudynkowe; w Sławkach dolnych zabudowa dworca kolejowego z zabudową mieszkaniową i towarzyszącymi jej budynkami gospodarczymi.

SOMONINO

1241, dawne dobra rycerskie, następnie folwark, obecnie wieś gminna; wieś o zniekształconym w wyniku gwałtownego rozwoju w XX w. układzie przestrzennym, i negatywnych walorach krajobrazowych – wskazana do rekompozycji.

Historia

Somonino, dawne nazwy: Somonin, Semanino (1241), Semagnino, Somonino (1710), niem. Semlin

Pierwsza wzmianka o Somoninie pochodzi z 1241 r., kiedy to wraz z 18 innymi miejscowościami kasztelanii goręczyńskiej książę Sambor II oddał je biskupowi kujawskiemu Michałowi. W 1311 r. z nastaniem Krzyżaków Somonino wchodzi w skład komturii tczewskiej. W 1380 r. Wlk. mistrz Winrich von Kniprode nadał Somonino braciom Nitschin i Barczelow z obowiązkiem służby rycerskiej i zwalnia ich z wszelkich innych ciężarów. Przyznaje im natomiast prawo sądenia. W 1462 r. Maciej, właściciel Somonina i Goręczyna połowę obu wsi oddaje Kartuzom. W 1662 r. Kartuzi posiadali w Somoninie duży folwark, tartak, młyn i owczarnię w Borczu. Po kasacie zakonu rząd pruski puścił Somonino w dzierżawę jako folwark, na którym z czasem w wyniku parcelacji powstały wybudowania. W 1780 r. Somonino liczyło 82 mieszkańców (76 katolików i 6 ewangelików). W 1885 r. Somonino było wsią w powiecie kartuskim. Stacja pocztowa znajdowała się w Hopowie, parafia katolicka w Goęczynie. Wieś liczyła obszaru 531 ha w tym 400 roli ornej. W 53 domostwach o 79 dymach mieszkało wówczas 423 mieszkańców (178 katolików, 145 ewangelików) z czego na wybudowanie Małe Somonino (Klein Semlin) przypada 24 domostw i 167 mieszkańców, na Somoniński Młyn 1 domostwo i 70 mieszkańców, na Górne Somonino (Ober Semlin) 19 domostw i 96 mieszkańców, na wybudowanie Wilhelmshof 2 domostwa i 11

mieszkańców. Wszystkie te wybudowania zwane były lokalnie Somonińskim Pustkami. Większa część Somonina stanowiła wówczas jedną większą posiadłość (278 ha). Oprócz tego było 33 gospodarstw gburskich i 9 zagrodniczych.

Układ przestrzenny

pierwotnie był tu majątek ziemski, osada i zespół przemysłowy młyna i tartaku, obecnie czytelny jedynie układ nowszy, powstały wokół zespołu węzła kolejowego

Struktura przestrzenna

struktura dawnej wsi w zaniku; zachowane obiekty związane z koleją (dworzec kolejowy, budynki mieszkalne i administracyjne oraz celne przy kolei).

STARKOWA HUTA

po 1600 r., wieś chłopska pohutnicza; układ wsi nieregularny uzupełniony licznymi wybudowaniami, wartościowy krajobrazowo ze względu na malownicze rozproszenie zabudowań zagrodowych, wykazujący liczne negatywne deformacje.

Historia

Starkowa Huta, dawne nazwy: Starkowo, Sztarkowa Huta (1780), niem. Starkhütte albo Starkenhütte

Wieś gburiska powstała na terenie wytrzebionych lasów po 1600 r. Wg wizytacji Szaniawskiego z 1710 r. wieś płaciła wówczas proboszczowi i organiście z Goręczyna. W 1772 r. zamieszkiwało ją 8 ewangelików, był tu karczmarz, owczarz i komornik na 6 i ½ włókach. W 1780 r. w Starkowej Hucie było już 39 mieszkańców. Na płn. od wsi znajdowała się w XVIII w. huta szkła. W XIX i I poł. XX w. była tu cegielnia i szkoła.

Układ przestrzenny

Wieś pierwotnie bez układu, rozproszona (najstarsze siedliska w miejscu dawnych smolarni i hut), obecnie większe skupisko zabudowy o układzie dostosowanym do terenu powstałe przy d. karczmie (?) przy drodze z Połączyna i Kaplicy do Goręczyna.

Struktura przestrzenna

na strukturę wsi składają się wielobudynkowe (przeważnie trzy-budynkowe) zagrody d. rozproszonych siedlisk; przy jednym z d. siedlisk (lub karczmie przy drodze z Połączyna) wykształciło się skupisko zabudowy formujące zabudowę zwartą; szkoła powstała w sąsiedztwie innego siedliska w pewnej odległości od ob. wsi.

WYCZECHOWO

1241 r., dobra rycerskie, następnie majątek ziemski i wieś folwarczna z przysiółkami i folwarkami (Trątkownica, Nowy Dwór, Osady, Pstra Suka); zespół dworsko-parkowy wraz z folwarkiem o wybitnych walorach, wpisany do rejestru zabytków, uzupełnia go zachowany zespół mieszkalnej zabudowy folwarcznej; wartościowe krajobrazowo zagrody rozproszone malowniczo w rozłogu pól.

Historia

Wyczechowo, dawne nazwy: Wyciechowo, Wojciechowo, Vissechechovie (1241, 1291), niem. Fitschkau

Dawne dobra rycerskie po raz pierwszy wzmiankowane w dokumencie z 1241 r. Od 1311 r. Wyczechowo należało do wójtostwa Tczewskiego a jego zarząd opierał się na prawie polskim. Pierwszy właściciel o nazwisku Wyczechowski wymieniony jest dopiero w 1648 r. Płacił on podatek od 2 osiadłych włók, 4 ogrodników i folwarku. W 1780 r. Wyczechowo wraz z Daliwodą czyli Trątkownicą zamieszkiwało 93 katolików i 54 protestantów. Właścicielem majątku był kapitan wojsk angielskich Robert wymieniany także w 1789 r. W skład majątku wchodziły: folwark, karczma i wieś - razem 16 dymów. W 1856 r. jako właściciel majątku wymieniony jest Wilhelm Neubauer. W 1885 r. wieś liczyła 839 ha obszaru w tym 536 roli ornej, 31 łąk i 76 lasów. Znajdowały się tu 22 domostwa o 30 dymach zamieszkałe przez 196 mieszkańców (138 katolików i 58 ewangelików). Trątkownicę w tym czasie zamieszkiwało 19 osób w 3 domostwach. W latach 1891-1903 władali majątkiem Heinrich Bohm i jego administrator Hugo Hering. Po 1945 r. dwór wraz z całym majątkiem przeszedł na własność Skarbu Państwa a z czasem w użytkowanie PGR Wyczechowo.

Do Wyczechowa należały wybudowania: Trątkownica (niem: Flissenkrug), Nowy Dwór (w 1885 r. 2 domy, 11 mieszkańców) i Osady (niem. Reinholdshof) (w 1885 r. 4 domy, 47 mieszkańców).

Układ przestrzenny

Majątek ziemski Wyczechowo składał się z kilku mniejszych folwarków i wybudowań, a po parcelacji dodatkowo powstała zabudowa rozproszona. Główne składowe to:

- Wyczechowo zespół dworsko-folwarczny z parkiem wraz z zespołem mieszkalnej zabudowy folwarcznej w formie krótkiej ulicówki;
- Wyczechowo – przysiółek – powstały w oparciu o mały folwark (Pstra Suka) – posiada również kształt krótkiej ulicówki;
- Nowy Dwór - przysiółek o układzie nieregularnym
- Trątkownica - d. wieś, następnie przysiółek

Struktura przestrzenna

na strukturę przestrzenną składają się: zabudowania majątku - dwór (składający się z części starszej o formie tradycyjnego dworku i dobudowanego w pocz. XIX w. piętrowego skrzydła), duże budynki gospodarcze i administracyjno-mieszkalne folwarku, zabudowa folwarczna mieszkalna o tradycyjnej formie, zabudowa zagrodowa (w przysiółkach i na wybudowaniach) tradycyjna, wielobudynkowa.

Źródło: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego T. III, 1882 r., Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Somonino oraz opracowanie własne

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME I PERSPEKTYWY ICH OCHRONY

Na terenie Gminy Somonino znajdują się obiekty o dużej wartości historycznej. Ochroną konserwatorską objęty jest wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego zespół dworsko-parkowy w Borczu (nr rej. 1047 z 20.07.1988) składający się z dworu murowanego z 1911 r., parku podworskiego z XIX w., spichlerza z XIX w. oraz budynku inwentarskiego z początku XX w. Przy pracach remontowych i rewaloryzacyjnych należy się trzymać ściśle wytycznych Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Układ przestrzenny Borcza - ulicowej wsi folwarcznej - nie powinien być zniekształcany, a wszelkie zmiany powinny uwzględniać potrzebę uczynienia go bardziej czytelnym. Grodzisko wczesnośredniowieczne zwane "Górą Zamkową" oraz cmentarzysko kurhanowe z kręgami kamiennymi z okresu wpływów rzymskich w Borczu są wpisane do rejestru zabytków. Na terenie cmentarzyska od lat 70. prowadzone są prace archeologiczne. Nie należy podejmować żadnych działań mogących wpłynąć negatywnie na stan zachowania obu tych stanowisk archeologicznych. Wszelkie działania muszą być wcześniej uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Należy zapobiegać dalszej degradacji pierwotnego wielodrożnego układu ruralistycznego Egiertowa, chronić wartościowe krajobrazowo elementy struktury wsi, takie jak wybudowania.

W Goręczynie pod ochroną konserwatorską znajduje się wpisany do rejestru zabytków zespół kościoła parafialnego pw. św. Trójcy i Wszystkich Świętych (nr rej. 352/20.02.1971), składający się z kościoła z 1639 r., cmentarza przykościelnego z XVII w., muru kościelnego wraz z bramą wjazdową z ok. 1910 i plebanią z XIX/XX w.

Wartościowy układ ruralistyczny Goręczyna powstały w wyniku organicznego rozwoju - nieregularny, wielodrożny - nie powinien być zniekształcany, a wszelkie zmiany powinny być dokonywane na zasadzie dobrej kontynuacji. Sporo obiektów nierejestrowych wpisanych do GEZ znajduje się również pod ochroną konserwatorską.

W Hopowie do rejestru zabytków województwa pomorskiego wpisany jest zespół kuźni, w którego skład wchodzi szachulcowy dom nr 27 z 1876 r. (nr rej. 1116 / 11.03.1995) oraz murowana kuźnia z 1927 r. (nr rej. 1116 / 1.03.1995), a także kościół pw. Nawiedzenia NMP (nr rej. 1877 / 10.05.2011).

Należy chronić cenny, dobrze zachowany wielodrożny układ ruralistyczny Hopowa. Nie dopuszczać do bezplanowej zabudowy (w tym także terenów przylegających do drogi krajowej). Remonty budynków należy przeprowadzać w sposób nie naruszający tradycyjnej zewnętrznej formy obiektów, szczególnie tych objętych ochroną konserwatorską - m.in. włączonych do GEZ. Nowobudowane obiekty powinny uwzględniać miejscową tradycję zabudowy.

Nie powinno się przekształcać dobrze zachowanego układu układu ruralistycznego Kameli. Konieczne jest podjęcie działań zmierzających do powstrzymania dewastacji obiektów zabytkowych, w tym zabudowań folwarcznych. Unikać należy wprowadzania nowej zabudowy o formach niedostosowanych do miejscowej tradycji budowlanej.

Należy przeciwdziałać degradacji budynków chronionych wpisem do GEZ położonych na obszarze Kaplicy. Nie należy przekształcać ich zewnętrznej formy. Nowopowstałe obiekty powinny być dostosowane do tradycyjnych form miejscowego budownictwa.

W Ostrzycach obecnie brak obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Zalecana jest rekompozycja układu ruralistycznego mająca na celu przywracanie historycznego układu. Wskazane jest, aby budynki przebudowane, w których zaburzona została forma zewnętrzna, zostały przy okazji następnego remontu przywrócone do formy pierwotnej. Konieczne jest podjęcie działań zmierzających do powstrzymania dewastacji obiektów zabytkowych. Unikać należy budowy nowych obiektów o formach niedostosowanych do miejscowej tradycji budowlanej.

Do rejestru zabytków wpisane są w Piotrowie dwa stanowiska archeologiczne: grodzisko wczesnośredniowieczne oraz osada wczesnośredniowieczna. Ochrony wymaga dobrze zachowany wartościowy układ przestrzenny Piotrowa - nieregularny, dostosowany do urozmaiconego terenu. Niektóre obiekty zabytkowe są w złym stanie technicznym. Podobnie jak w innych wsiach gminy należy przeciwdziałać ich zniszczeniu, jak też zapobiegać dewastującym oryginalną formę i substancję zabytkową przebudową oraz budowie obiektów niezgodnych z miejscową tradycją budowlaną.

W Połączynie należy chronić zachowany układ ruralistyczny (nieregularny, z folwarkiem Jeknica) zabytkową zabudowę. Ochronie powinna podlegać także ekspozycja czynna (szczególnie z dróg dojazdowych) i bierna atrakcyjnej sylwety wsi z dominantą kościoła wpisanego do rejestru zabytków (nr rej. 1779 / 15.06.2009).

Ramleje powinny być chronione przed nadmierną presją inwestycyjną ze względu wartości krajobrazowe wynikające ze świetnie wkomponowanej w zróżnicowany krajobraz zabudowy. Należy przeciwdziałać degradacji i niewłaściwym modernizacjom obiektów zabytkowych oraz budowie obiektów niezgodnych z miejscową tradycją budowlaną.

Do rejestru zabytków wpisane jest w Rątach wczesnośredniowieczne cmentarzysko płaskie. Należy przeciwdziałać postępującej degradacji obiektów zabytkowych i wprowadzaniu nietradycyjnych form architektury oraz zabudowie terenów pomiędzy Rątami a Goręczynem. W Rątach znajdują się obiekty wpisane do GEZ.

W Rybakach chronić należy cenny układ przestrzenny oraz obiekty zabytkowe, a także tradycyjne formy zabudowy zagrożone przebudowami i remontami oraz budową nowych obiektów niedostosowanych formą do otoczenia.

Zachować należy wysokie wartości krajobrazowe Sławek, przeciwdziałać degradacji obiektów zabytkowych, budowania obiektów o formie architektonicznej niezgodnej z tradycją regionu.

W Somoninie wskazana jest rewaloryzacja układu ruralistycznego oraz właściwe ukierunkowanie inwestycji, unikanie zabudowy o formach niezgodnych z tradycyjnymi. Zachować należy wysokie wartości krajobrazowe Starkowej Huty, a także przeciwdziałać degradacji obiektów zabytkowych, budowania obiektów niezgodnych z tradycją regionu.

W Wyczechowie do rejestru zabytków wpisany jest zespół dworsko-folwarczny z parkiem: dwór i zabudowa folwarczna - murowane z lat 1885-1887, 1907 (nr rej. 1048) oraz podworski park krajobrazowy z końca XIX w. (nr rej. 1048). W rejestrze zabytków znajduje się także cmentarzysko kurhanowe datowane na epokę brązu, położone na granicy wsi Wyczechowa i Borcza.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

obiekt	adres	nr	miejsowość	nr rejestru zabytków	nr dawnego rejestru zabytków
kościół parafialny p.w.Trójcy Św. i Wszystkich Świętych	Goręczyno		Goręczyno	514	352
zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór;budynek magazynowy;dwa budynki inwentarskie;gorzelnia;park)	Borcz		Borcz	1238	1047

zespół dworsko-parkowy z folwarkiem (dwór; zabudowania gospodarcze: magazyn pasz i chlewnia; park)	Wyczechowo		Wyczechowo	1257	1048
dom wraz z kuźnią (ob. św. Floriana 5)	Hopowo	d.27	Hopowo	1525	1116
kościół filialny p.w. Św. Andrzeja Boboli wraz z terenem przykościelnym oraz kamiennym murem zachowanym wzdłuż granicy pd. działki	Połączyno		Połączyno	1779	-
kościół ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny wraz z działką	Hopowo		Hopowo	1877	-

Źródło: Rejestr zabytków nieruchomych województwa pomorskiego

Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się na końcu opracowania

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

WYKAZ ZABYTEKÓW RUCHOMYCH Z TERENU GMINY SOMONINO WPISANYCH
DO REJESTRU ZABYTEKÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Ilość	Nr rej.	Data wpisu
1	Goręczyno	Wypożyczenie kościoła	11	B/98	30.09.1972

Ze względu na wartość obiektów wpisanych do rejestru dokładniejsze informacje nt. wyposażenia kościoła w Goręczynie można uzyskać w archiwach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zgodnie z treścią art. 3 pkt. 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. W świetle tej definicji zabytkiem archeologicznym jest nie tylko konkretny zabytek ruchomy, lecz przede wszystkim obszar występowania nawarstwień kulturowych, czyli warstw tworzących się w wyniku użytkowania przez człowieka danego terenu, w którym te zabytki mogą występować. W terminologii archeologicznej i konserwatorskiej nieruchomy zabytek archeologiczny zwany jest stanowiskiem archeologicznym. Układ oraz wzajemne relacje nawarstwień (stratyfikacja) na stanowisku archeologicznym są źródłem wiedzy o historii danego miejsca i stanowią też kluczową rolę w określaniu chronologii zalegających w nich poszczególnych ruchomych zabytków archeologicznych.

Stanowiska archeologiczne jako istotny element dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego podlegają ochronie na mocy przepisów prawa międzynarodowego (Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, Europejska Konwencja Krajobrazowa) i tworzonego w ich duchu prawa krajowego (m.in. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi), które zobowiązują do ich trwałego zachowania (jeśli to możliwe – na miejscu), uwzględnienia zadań ochronnych w procesie planowania przestrzennego, a jeśli niemożliwa jest trwała

ochrona - metodycznego przebadania i zadokumentowania warstw kulturowych (warstw tworzących się w trakcie użytkowania przez człowieka danego terenu) oraz zakonserwowania i zabezpieczenia pozyskanych archeologicznych zabytków ruchomych.

Do trwałego zachowania dziedzictwa archeologicznego zobowiązuje przede wszystkim Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, której zapis art. 4 pkt. II mówi, że każda strona zobowiązuje się do stosowania środków fizycznej ochrony dziedzictwa archeologicznego zapewniając, stosownie do okoliczności, konserwację i zachowanie dziedzictwa archeologicznego, jeżeli jest to możliwe na miejscu. Mając na uwadze fakt, iż zgodnie z art. 91 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483) ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy, oraz że Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego została ratyfikowana przez stronę polską i wprowadzona do krajowego obrotu prawnego (Dz.U. 1996 nr 120 poz. 564), ochrona dziedzictwa archeologicznego w miejscu występowania jest obowiązkiem ustawowym.

Do trwałego zachowania powinny zostać przeznaczone przede wszystkim stanowiska archeologiczne o dużej wartości naukowej, objęte wpisem do rejestru zabytków oraz wszystkie stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej (bez względu na prawną formę ochrony), które oprócz wartości naukowej posiadają także duże znaczenie ekspozycyjne wzbogacające krajobraz kulturowy i będące trwałym naziemnym świadectwem życia i działania populacji minionych epok. W ich obrębie powinny być dozwolone jedynie niezbędne prace zabezpieczające, konserwujące, rewaloryzacyjne oraz naukowo-badawcze przy zachowaniu przepisów odrębnych. Zagospodarowanie stanowisk o własnej formie terenowej na cele użytkowe (turystyczne, rekreacyjne, dydaktyczne) powinno być dopuszczalne jedynie przy uwzględnieniu ich historycznego kontekstu oraz we współpracy z właściwym organem ochrony zabytków, na zasadach określonych przepisami odrębnymi.

Osobną grupę stanowią stanowiska płaskie nieobjęte wpisem do rejestru zabytków. Podstawowym zagrożeniem dla tych stanowisk są działania inwestycyjne i gospodarcze wiążące się z pracami ziemnymi, które powodują nieodwracalne zniszczenie nawarstwień kulturowych oraz zalegających w nich ruchomych zabytków

archeologicznych. W celu ochrony przed nieodwracalną utratą dziedzictwa kulturowego, działania inwazyjne należy poprzedzić badaniami ratowniczymi, w trakcie których warstwy kulturowe podlegają zadokumentowaniu, a zabytki ruchome – zabezpieczeniu i konserwacji. Zgodnie bowiem z art. 31 ust. 1a pkt 2 cyt. Ustawy osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Istotnym narzędziem ochrony zabytków, w tym archeologicznych, są dokumenty planistyczne m.in. takie jak studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz tworzone na ich bazie plany miejscowe. Przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w połączeniu z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z jej aktami wykonawczymi dają szerokie uprawnienia organom administracji publicznej do wprowadzania zadań ochronnych. Zgodnie z art. 18 ust. 1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Zgodnie z art. 18 ust. 2 cyt. Ustawy, w koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1. uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Z kolei art. 19 ust. 3 cyt. ustawy mówi, że w studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Przepisy te korespondują z §4 pkt. 6 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz.U. 2004 nr 118 poz. 1233) oraz §4 pkt. 4 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. 2003 nr 164 poz. 1587). Przepisy te można i należy wykorzystywać między innymi zakazując zabudowy lub prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej na wybranych stanowiskach archeologicznych, powołując się na wspomniane wytyczne prawa międzynarodowego, zobowiązującego do możliwie najczęstszej ich trwałej miejscowej ochrony.

Przeznaczenie poszczególnych terenów musi uwzględniać potrzebę ochrony zabytków archeologicznych. Tereny występowania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej lub wpisanych do rejestru zabytków nie mogą być przeznaczane pod jakąkolwiek działalność budowlaną, inwestycyjną czy gospodarczą (w tym rolną). W szczególności obszary występowania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej powinny zostać przeznaczone do utworzenia zieleni urządzonej. Należy także zadbać o ich otoczenie, wytyczając odpowiednią strefę ochrony ekspozycji. Tereny, na których występują stanowiska archeologiczne płaskie (bez własnej formy terenowej), nieobjęte wpisem do rejestru zabytków mogą zostać przeznaczone pod działalność budowlaną, inwestycyjną i gospodarczą z zachowaniem odpowiednich przepisów odrębnych dotyczących prowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

W celu skutecznej ochrony zabytków archeologicznych konieczne jest ich ujęcie w gminnej ewidencji zabytków, która stanowi podstawę do dalszych działań ochronnych podejmowanych przez organy administracji publicznej. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych jest niezbędne przede wszystkim dla właściwego wykonywania działań, o których mowa w art. 39 ust. 3 Prawa budowlanego. Zgodnie z tym przepisem, w stosunku do obiektów budowlanych oraz

obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Procedura taka pozwala na kontrolę konserwatorską zamierzeń inwestycyjnych.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

- a) 14 - cmentarzysko kurhanowe – okres wpływów rzymskich (Dec. Nr 048/ Archeol. z dnia 28.05.1969 r.)
- b) 28 - grodzisko – wczesne średniowiecze (Dec. nr 158/ Archeol. z dnia 21.11.1971 r.)
- c) 29 -osada otwarta- wczesne i późne średniowiecze (Dec.nr 159/ Archeol. z dnia 21.11.1971 r.)
- d) 13 - grodzisko – wczesne średniowiecze (Dec. Nr 261/ Archeol. z dnia 22.12.1975 r.)
- e) 7 - cmentarzysko płaskie – wczesna epoka żelaza (Dec. nr 417/ Archeol. z dnia 15.12.1986 r.)
- f) 11 – cmentarzysko kurhanowe – epoka brązu (Dec. nr 424/ Archeol. z dnia 26. 10.1987r.)

Wykaz stanowisk wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się na końcu opracowania

6.6 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej

społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

W związku z faktem zachowania wielu układów ruralistycznych te elementy krajobrazu kulturowego są cennym przykładem zachowania dziedzictwa niematerialnego.

Oprócz tego jednym z najważniejszych elementów dziedzictwa niematerialnego są kultywowane do dziś tradycje kaszubskie, przejawiające się w utrzymaniu regionalnej gwary, zwyczajów, świąt oraz imprez.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Somonino.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki • Urozmaicona rzeźba krajobrazu, obecność terenów leśnych • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna • Bliskość siedziby powiatu i województwa (a także aglomeracji	• Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych • Utrata walorów zabytkowych przez wiele

Trójmiasta) • Bogata historia regionu • Ciekawe obiekty sakralne zachowane w dobrym stanie • Obecność stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej • Obecność historycznych nekropolii oraz układów ruralistycznych • Obecność ciekawych szlaków turystycznych • Wykorzystywanie funduszy unijnych • Odbывające się regularnie imprezy kulturalne • Czystość środowiska naturalnego • Sąsiedztwo obszarów chronionego krajobrazu, terenów leśnych oraz rekreacyjnych • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu • Kultywowane tradycje kultury kaszubskiej	obiektów przebudowanych w ostatnich latach • Brak weryfikacji zasobu archeologicznego gminy • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Intensywny ruch samochodowy na głównych drogach gminy • Degradacja elementów historycznych układów przestrzennych przez nową zabudowę
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych Gminy w zakresie ochrony zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Rozwój turystyki jednodniowej oraz weekendowej • Powstawanie i rozwój nowych form rozwoju turystycznego • Szersza promocja walorów kulturowych Gminy • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym regionu	• Dalsza degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Częściowy zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia

• Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Przedłużenie trwania sezonu turystycznego • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Pomorskiego	• Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu
---	---

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOMONINO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych, takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju gminy.

CEL 1: Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej

Priorytet:	Działania:
Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz	- aktualizacja poszczególnych dokumentów - dbałość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów

polityką przestrzenną Gminy	
Integrowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz walorów przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego
Wprowadzenie i egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- wprowadzenie jednolitej polityki dotyczącej obiektów zabytkowych - dążenie do zachowania ładu przestrzennego w ramach istniejących jednostek osadniczych - zachowanie istniejących układów ruralistycznych
Stworzenie instrumentów umożliwiających wsparcie rewaloryzacji obiektów zabytkowych	- przeznaczanie środków budżetowych w ramach odpowiedniej uchwały Rady Gminy - stworzenie zachęt finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych
Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów związanych z ochroną dziedzictwa historycznego	- weryfikacja zasobu archeologicznego gminy poprzez opracowanie ewidencji stanowisk archeologicznych

CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy w rozwoju turystyki.

Priorytet:	Działania:
Wprowadzenie na terenie Gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych bądź pamiątkowych),	- identyfikacja najcenniejszych zabytków - opracowanie jednolitego systemu oznaczeń - odpowiednie wyeksponowanie najcenniejszych zabytków

obiektów (parki, cmentarze, budowle, zespoły).	
Stworzenie koncepcji promocji gminy ze szczególnym uwzględnieniem turystyki jednodniowej i weekendowej, ukierunkowanej przede wszystkim na mieszkańców aglomeracji Trójmiasta	- tworzenie nowych produktów turystycznych dostosowanych do turystyki jednodniowej i weekendowej - działania promocyjne w aglomeracji trójmiejskiej
Opracowanie mapy ukazującej zasoby i walory gminnego krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych; udostępnienie mapy w siedzibie Urzędu Gminy i w siedzibach prowadzonych przez niego organów (dom kultury, biblioteka publiczna)	
Przygotowanie i druk folderów promujących walory krajobrazowe (zabytkowe i przyrodnicze) terenów Gminy	- wraz z udziałem w targach, konferencjach bądź programach międzygminnych - uwzględnienie różnych możliwości spędzania wolnego czasu – turystyki pieszej, rowerowej, wodnej, samochodowej itd.
Inicjowanie, wspieranie i udzielanie pomocy (organizacyjnej, rzeczowej i finansowej) przy tworzeniu nowoczesnych multimedialnych ekspozycji (stałych i czasowych) poświęconych dziedzictwu regionu	- przy wykorzystaniu środków krajowych i unijnych
Współpraca z mediami regionalnymi w zakresie promocji walorów dziedzictwa kulturowego, ze szczególną uwagą zwróconą na problematykę rewitalizacji zabytków.	- w tym działania marketingowe, przyciągające zarówno turystów, jak i inwestorów

**CEL 3: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego
Gminy oraz jego promocja wśród lokalnej społeczności**

Priorytet:	Działania:
Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych	- regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków - opracowanie w roku 2017 kart dla zabytkowych cmentarzy wpisanych do WEZ - występowanie do WUOZ o wykreślanie obiektów, które utraciły walory zabytkowe
Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci)	- przeprowadzenie inwentaryzacji terenowej dla poszczególnych typów obiektów - wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków
Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym programem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	- opracowanie programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - określenie procedur przeciwdziałania zagrożeniom
Wspieranie rozwoju regionalnych galerii, izb pamięci, świetlic (np. istniejących izb historycznych, muzeów itp.), ze szczególnym uwzględnieniem kaszubskiego charakteru gminy	- wsparcie dla wydawania publikacji regionalnych - organizacja konkursów wiedzy o regionie itd.
Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego oraz warsztaty i pokazy w zakresie tradycyjnych rzemiosł budowlanych	- we współpracy ze szkołami, bibliotekami, regionalistami itd.
Kultywowanie elementów lokalnej tradycji i kultury kaszubskiej wśród mieszkańców gminy	- wprowadzenie elementów lokalnego folkloru do edukacji szkolnej

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Somonino powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Somonino zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych
- źródła pozaunijne

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są

jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne i I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. w szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zadecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbany” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków..

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH,
RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ
WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego,
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków,
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego,
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014.1446 ze zm.),
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych,
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 .446, ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020

W ramach RPO mogą być realizowane projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego, szczególne znaczenie ma tu oś priorytetowa 8 Konwersja. Celem głównym osi jest rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich oraz zrównoważone wykorzystanie regionalnego dziedzictwa kulturowego. Cele szczegółowe osi są następujące:

- zwiększenie aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców zdegradowanych obszarów miejskich,
- zwiększenie atrakcyjności turystycznej miejsc o szczególnych walorach kulturowych i przyrodniczych.

Poza tym znaczenie w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego mają priorytety inwestycyjne 6c oraz 9b.

Priorytet 9b „Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich” ma na celu wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich. W ramach priorytetu realizowane będą projekty:

- ukierunkowaniu na aktywizację społeczno-gospodarczą oraz poprawę warunków życia lokalnych społeczności,
- identyfikowaniu i realizowaniu z wykorzystaniem elementów podejścia oddolnego, integrującego aktywności wielu podmiotów w ujęciu wielosektorowym w oparciu o wspólną strategię działania, zakładającym uspołecznienie wypracowania koncepcji i szczegółowych założeń oraz włączenie lokalnej społeczności zarówno na etapie planowania, jak i realizacji,
- uwzględniające zasady projektowania uniwersalnego (tzn. dostosowanie przestrzeni do potrzeb wszystkich użytkowników),

- komplementarne i bezpośrednio powiązane z interwencją prowadzoną w ramach PI 9i w zakresie aktywnej integracji lub PI 9iv w zakresie rozwoju usług społecznych.

Maksymalny poziom wsparcia projektów w zakresie kultury nie będzie przekraczać 2 mln euro kosztów kwalifikowanych.

Priorytet Inwestycyjny 6c Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego realizuje projekty:

- obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych),
- ukierunkowane na podnoszenie jakości przestrzeni publicznej obejmujące realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu walorów kulturowych tej przestrzeni w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków,
- umożliwiające bezpieczną eksploatację zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, w tym w zakresie dokumentowania, popularyzacji, inwentaryzacji i udostępniania zasobów kultury z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (w szczególności digitalizacja zasobów, tworzenie nowych treści cyfrowych),
- służące podniesieniu atrakcyjności walorów dziedzictwa naturalnego, o charakterze sieciowym, koordynowane przez samorząd województwa, będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów (w tym gospodarczych) oraz społecznej akceptacji, polegające na rozwoju infrastruktury turystycznej, w tym infrastruktury żeglarskiej, szlaków rowerowych i kajakowych oraz tras turystycznych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym. Wszystkie przedsięwzięcia w tym zakresie powinny przyczyniać się do uregulowania i ukierunkowania ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo oraz poprawy stanu środowiska naturalnego na tych obszarach.

Wszystkie projekty w ramach tego Priorytetu Inwestycyjnego powinny przyczyniać się do poprawy jakości przestrzeni i zapewniać zgodność z ustaleniami Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego. Wartość całkowita pojedynczego projektu w ramach tego Priorytetu Inwestycyjnego nie może przekroczyć 5 mln euro.

Trzeba też wspomnieć o tym, że w ramach RPO przeznaczane będą środki na działania rewitalizacyjne, które również mogą obejmować inwestycje związane z ochroną dziedzictwa kulturowego. W celu otrzymania informacji na temat terminów naborów na poszczególne priorytety należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki. W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro. Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów

Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. w celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOMONINO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Somonino jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy

i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Somonino, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

**WYKAZ OBIEKTÓW Z TERENU GMINY SOMONINO WPISANYCH DO GMINNEJ
EWIDENCJI ZABYTEKÓW**

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT
1	Borcz		2	dwór- w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem (dwór;budynek magazynowy;dwa budynki inwentarskie;gorzelnia;park), dz. 1/106
2	Borcz		3	dawna gorzelnia w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, dz. 1/107
3	Borcz		2/1	spichlerz w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, dz. 1/106
4	Borcz		2/2	stodoła na terenie wpisanym do rejestru zabytków, dz. 1/106
5	Borcz		2/3	budynek gospodarczy podworski (d.warchlakarnia) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, dz. 1/106
6	Borcz		2/4	stodoła na terenie wpisanym do rejestru zabytków, dz. 1/107
7	Borcz		2/6	budynek inwentarski - (d.owczarnia) w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, dz. 1/106
8	Borcz			park podworski w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem
9	Chylowa Huta			cmentarz d.ewangelicki, dz. 181 , obr. Kaplica
10	Egiertowo		5	budynek mieszkalny
11	Egiertowo		27	szkoła
12	Egiertowo		43	budynek mieszkalny
13	Egiertowo		44	budynek gospodarczy
14	Egiertowo			cmentarz d.ewangelicki, dz. 115
15	Goręczyno	Kasztelańska	42	budynek mieszkalny
16	Goręczyno	Kasztelańska	52	budynek mieszkalny
17	Goręczyno	Kasztelańska	54	budynek mieszkalny
18	Goręczyno	Kasztelańska	58	brama kościelna
19	Goręczyno	Kasztelańska	58	kościół parafialny p.w.Trójcy

				Św.i Wszystkich Świętych,dz. 3
20	Goręczyno	Kasztelańska	59	budynek mieszkalny
21	Goręczyno	Kasztelańska	60	budynek gospodarczy przy plebanii, murowany, dz. 4
22	Goręczyno	Kasztelańska	60	budynek gospodarczy przy plebanii, drew. , dz. 4
23	Goręczyno	Kasztelańska	60	plebania, dz. 4
24	Goręczyno	Kasztelańska	66	szkoła
25	Goręczyno	Kasztelańska	68	budynek gospodarczy
26	Goręczyno	Kasztelańska	62 (d.64)	budynek mieszkalny,dz.5/2
27	Goręczyno	Kasztelańska		kapliczka przydrożna
28	Goręczyno	Kasztelańska/Topolowa		cmentarz przykościelny, katolicki, dz. 3, dz. 2
29	Goręczyno	Topolowa		cmentarz parafialny, katolicki, dz.1
30	Hopowo	Długa	1	leśniczówka
31	Hopowo	Długa	1	budynek gospodarczy
32	Hopowo	Długa	1	budynek gospodarczy
33	Hopowo	Kościelna	3	budynek mieszkalny
34	Hopowo	Kościelna	5	plebania, dz. 253
35	Hopowo	Kościelna	5	budynek gospodarczy plebanii, dz. 204
36	Hopowo	Kościelna	9	kościół ewangelicki , obecnie rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny wraz z działką 205
37	Hopowo	Kościerska	1	budynek mieszkalny
38	Hopowo	Św.Floriana	1	szkoła
39	Hopowo	Św.Floriana	1	budynek gospodarczy
40	Hopowo	Św.Floriana	5	budynek mieszkalny, dz. 210/3
41	Hopowo	Św.Floriana	8	budynek mieszkalny
42	Hopowo	Św.Floriana	19	budynek mieszkalny
43	Hopowo	Św.Floriana	22	budynek mieszkalny
44	Hopowo	Św.Floriana	23	budynek mieszkalny
45	Hopowo	Św.Floriana		dawna kuźnia, dz. 194/3
46	Hopowo			krzyż
47	Hopowo			cmentarz d.ewangelicki, dz. 211/2
48	Hopowo			cmentarz parafialny, katolicki, dz. 48/1

49	Kamela		4	szkoła
50	Kamela		6	budynek mieszkalny
51	Kamela		7	budynek mieszkalny
52	Kamela		9	budynek mieszkalny
53	Kamela		12	budynek mieszkalny
54	Kamela		16	obora
55	Kamela		19	budynek mieszkalny
56	Kamela			cmentarz d. ewangelicki, dz. 150
57	Kaplica		6	budynek mieszkalny
58	Kaplica		11	budynek gospodarczy
59	Kaplica		11	budynek mieszkalny
61	Kaplica			cmentarz d. ewangelicki, dz. 136
62	Ostrzyce	Droga Kaszubska	9	budynek mieszkalny, d. szkoła, dz. 137/5
63	Ostrzyce	Droga Kaszubska	17	budynek mieszkalny, dz. 135/1
64	Ostrzyce	Droga Kaszubska	17	budynek gospodarczy, dz. 134/5
65	Ostrzyce	Droga Kaszubska	23a	budynek mieszkalny
66	Ostrzyce	Droga Kaszubska	25b	budynek mieszkalny
67	Ostrzyce	Piaskowa	1	budynek gospodarczy
68	Piotrowo		1	budynek mieszkalny, d. szkoła, dz. 31
69	Piotrowo		1	budynek gospodarczy
70	Piotrowo		2	budynek mieszkalny
71	Piotrowo		4	budynek mieszkalny, dz. 66/3
72	Piotrowo		5	budynek mieszkalny
73	Piotrowo		12	budynek gospodarczy
74	Piotrowo			cmentarz d. ewangelicki, dz. 18
75	Połączyno		8	stodoła
76	Połączyno		17	budynek mieszkalny
77	Połączyno		24	budynek mieszkalny
78	Połączyno		29	kościół filialny p.w. Św. Andrzeja Boboli wraz z terenem przykościelnym położonym na działce o nr ewidencyjnym 185 oraz kamiennym murem zachowanym wzdłuż granicy pd. działki; dz. 185
79	Połączyno			cmentarz d. ewangelicki, dz. 101
80	Ramleje	rozstaje dróg; wśród pól		krzyż

81	Ramleje		10	budynek gospodarczy
82	Ramleje		10	budynek mieszkalny
83	Ramleje		57	budynek mieszkalny
84	Ramleje			kapliczka przydrożna
85	Rąty		4	budynek mieszkalny
86	Rąty		5	budynek mieszkalny
87	Rąty		6	kuźnia
88	Rąty		36	budynek mieszkalny
89	Rąty			cmentarz d. ewangelicki, dz. 85, dz. 86
90	Rybaki		18	szkoła, ob. Środowiskowy Dom Samopomocy Społecznej
91	Rybaki			cmentarz d. ewangelicki, dz. 109/1
92	Sławki		2	dworzec PKP, dz. 475
93	Sławki		5	budynek mieszkalny
94	Somonino	Ceynowy	29	budynek mieszkalny
95	Somonino	Dworcowa	8	dworzec PKP, dz. 174/9
96	Somonino	Kasztelańska	4	budynek gospodarczy
97	Somonino	Kasztelańska	4	budynek gospodarczy
98	Somonino	os. Pod Lasem	21	budynek mieszkalny
99	Somonino	Witosławy		cmentarz d. ewangelicki, dz. 427, dz. 428
100	Starkowa Huta		13	szkoła
101	Starkowa Huta		15	budynek mieszkalny
102	Starkowa Huta		16	budynek mieszkalny
103	Starkowa Huta		17	budynek gospodarczy
104	Starkowa Huta		17	budynek mieszkalny
105	Starkowa Huta			cmentarz d. ewangelicki, dz. 92
106	Starkowa Huta			ogrodzenie cmentarza
107	Wyczechowo		29	dwór - w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem (dwór; zabudowania gospodarcze: magazyn pasz i chlewnia; park), cz. dz. 44/5, 3044/4, 42/2, 43/3, 43/2, 44/4
108	Wyczechowo		29	park podworski krajobrazowy - w zespole dworsko-parkowym, cz. dz. 44/5, 3044/4
109	Wyczechowo		40	budynek administracyjny majątku
110	Wyczechowo			magazyn pasz - w zespole dworsko-parkowym z folwarkiem, dz. 44/5
111	Wyczechowo			d. chlewnia - w zespole

				dworsko-parkowym z folwarkiem,dz.44/5
112	Wyczechowo			stodoła,dz.44/5

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

L.P.	Miejscowość	Nr stan.	Rodzaj stanowiska	nr ob. AZP; nr st.
1	BORCZ	1	ZNALEZISKO LUŻNE	13-40;48;
			CMENTARZYSKO KURHANOWE; CMENTARZYSKO KURHANOWE; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH;	
2	BORCZ	2	CMENTARZYSKO	13-40;51;
3	BORCZ	3	OSADA	13-40;498;
4	BORCZ	4	ŚLAD OSADNICTWA	13-40;50;
			CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	a/13-40,b/13- 40;a/47,b/52;
5	BORCZ	5		
6	BORCZ	6	OSADA	13-40;30;
7	BORCZ	7	OSADA	13-40;31;
8	BORCZ	8	OSADA	13-40;32;
9	BORCZ	9	OSADA	13-40;33;
10	BORCZ	10	SKARB?	13-40;46;
11	BORCZ	11	GRODZISKO?	13-41;1;
12	BORCZ	12	ZNALEZISKO LUŻNE	13-41;22;
13	BORCZ	13	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;66;
14	BORCZ	14	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;67;
15	BORCZ	15	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;68;
16	BORCZ	16	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;69;
17	BORCZ	17	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;70;
18	BORCZ	18	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;71;
19	BORCZ	19	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;72;
20	BORCZ	20	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;73;
21	BORCZ	21	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;74;
22	BORCZ	22	ŚLAD OSADNICTWA	13-41;18;
23	BORCZ	23	ŚLAD OSADNICTWA	13-41;19;
			PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	
24	BORCZ	24		13-41;20;
25	BORCZ	25	ŚLAD OSADNICTWA	13-41;21;
26	BORCZ	26	ŚLAD OSADNICTWA	13-41;66;
27	BORCZ	27	ŚLAD OSADNICTWA	13-41;67;
28	BORCZ	28	ŚLAD OSADNICTWA	13-41;9;
29	BORCZ	29	ŚLAD OSADNICTWA	13-41;9;
30	BORCZ	30	ŚLAD OSADNICTWA	13-42;11;
			ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	
31	BORCZ	31		13-41;12;
32	BORCZ	32	ŚLAD OSADNICTWA	13-41;13;
33	BORCZ	33	PUNKT OSADNICZY	13-41;14;
34	BORCZ	34	ŚLAD OSADNICTWA	13-41;15;
35	BORCZ	35	ŚLAD OSADNICTWA	13-45;16;

36	BORCZ	36	PUNKT OSADNICZY	13-41;17;
37	EGIERTOWO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	14-40;8;
38	EGIERTOWO	2	OSADA?; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	14-40;9;
39	EGIERTOWO	3	CMENTARZYSKO	14-40;10;
40	EGIERTOWO	4	CMENTARZYSKO KURHANOWE	
41	EGIERTOWO	5	CMENTARZYSKO	14-40;12;
42	EGIERTOWO	6	HUTA SZKŁA	14-40;14;
43	EGIERTOWO	7	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;39;
44	EGIERTOWO	8	PUNKT OSADNICZY	14-39;38;
45	EGIERTOWO	9	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;14;
46	EGIERTOWO	10	PUNKT OSADNICZY	14-40;15;
47	EGIERTOWO	11	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;16;
48	EGIERTOWO	12	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;17;
49	EGIERTOWO	13	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;18;
50	EGIERTOWO	14	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;19;
51	EGIERTOWO	15	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;20;
52	EGIERTOWO	16	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;21;
53	EGIERTOWO	17	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;22;
54	EGIERTOWO	18	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;23;
55	EGIERTOWO	19	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;24;
56	EGIERTOWO	20	PUNKT OSADNICZY	14-40;25;
57	EGIERTOWO	21	PUNKT OSADNICZY	14-40;26;
58	EGIERTOWO	22	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;27;
59	EGIERTOWO	23	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;27;
60	RYBAKI	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	14-39;154;
61	RYBAKI	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	14-39;155;
62	RYBAKI	3	GRODZISKO?	14-39;156;
63	RYBAKI	4	GRODZISKO WYŻYNNE	14-39;157;
64	RYBAKI	5	SKARB	14-39;158;
65	RYBAKI	6	PUNKT OSADNICZY	14-39;159;
66	RYBAKI	7	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;160;
67	RYBAKI	8	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;161;
68	RYBAKI	9	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;162;
69	RYBAKI	10	PUNKT OSADNICZY	14-39;163;
70	RYBAKI	11	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;164;
71	RYBAKI	12	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;165;
72	RYBAKI	13	PUNKT OSADNICZY	14-39;166;
73	RYBAKI	14	PUNKT OSADNICZY	14-39;167;
74	RYBAKI	15	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	14-39;168;
75	RYBAKI	16	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	14-39;169;
76	RYBAKI	17	PUNKT OSADNICZY	14-39;170;

77	RYBAKI	18	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;171;
78	RYBAKI	19	PUNKT OSADNICZY	14-39;172;
79	RYBAKI	20	PUNKT OSADNICZY	14-39;173;
80	RYBAKI	21	PUNKT OSADNICZY	14-39;174;
81	RYBAKI	22	CMENTARZYSKO?	14-39;175;
82	RYBAKI	23	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;176;
83	RYBAKI	24	PUNKT OSADNICZY	14-39;177;
84	RYBAKI	25	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;178;
85	RYBAKI	26	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;179;
86	RYBAKI	27	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;180;
87	RYBAKI	28	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	14-39;181;
88	RYBAKI	29	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;182;
89	RYBAKI	30	HUTA SZKŁA	
90	GORECZYNO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	a/13-39,b/14-39;a/118,b/18;
91	GORECZYNO	2	GRODZISKO?	13-39;119;
92	GORECZYNO	3	PUNKT OSADNICZY	14-39;19;
93	GORECZYNO	4	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	14-39;20;
94	GORECZYNO	5	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	13-39;120;
95	GORECZYNO	6	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	13-39;121;
96	GORECZYNO	7	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	13-39;122;
97	GORECZYNO	8	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;123;
98	GORECZYNO	9	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;124;
99	GORECZYNO	10	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;125;
100	GORECZYNO	11	ŚLAD OSADNICTWA	13-39;126;
101	GORECZYNO	12	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;127;
102	GORECZYNO	13	PUNKT OSADNICZY	13-39;128;
103	GORECZYNO	14	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	13-39;129;
104	GORECZYNO	15	ŚLAD OSADNICTWA	13-39;130;
105	GORECZYNO	16	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	13-39;131;
106	GORECZYNO	17	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	13-39;132;
107	GORECZYNO	18	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;133;
108	GORECZYNO	19	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;134;
109	GORECZYNO	20	PUNKT OSADNICZY	13-39;135;
110	GORECZYNO	21	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	13-39;136;
111	GORECZYNO	22	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	13-39;137;

112	GORECZYNO	23	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;138;
113	GORECZYNO	24	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	13-39;139;
114	GORECZYNO	25	ŚLAD OSADNICTWA	13-39;140;
115	GORECZYNO	26	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;141;
116	GORECZYNO	27	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	13-39;142;
117	GORECZYNO	28	PUNKT OSADNICZY	13-39;143;
118	GORECZYNO	29	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	13-39;144;
119	GORECZYNO	30	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;145;
120	GORECZYNO	31	PUNKT OSADNICZY	13-39;146;
121	GORECZYNO	32	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;147;
122	GORECZYNO	33	OSADA	13-39;148;
123	GORECZYNO	34	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	13-39;149;
124	GORECZYNO	35	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	13-39;150;
125	GORECZYNO	36	ŚLAD OSADNICTWA	13-39;151;
126	HOPOWO	1	ZNALEZISKO LUŻNE	14-40;52;
127	HOPOWO	2	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;53;
128	HOPOWO	3	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;54;
129	HOPOWO	4	PUNKT OSADNICZY	14-40;55;
130	HOPOWO	5	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;56;
131	HOPOWO	6	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;57;
132	HOPOWO	7	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;58;
133	HOPOWO	8	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;59;
134	HOPOWO	9	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;60;
135	HOPOWO	10	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	14-40;61;
136	HOPOWO	11	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;62;
137	HOPOWO	12	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	14-40;63;
138	HOPOWO	13	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;64;
139	HOPOWO	14	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;65;
140	KAMELA	1	ZNALEZISKO LUŻNE	14-40;75;
141	KAMELA	2	HUTA SZKŁA;	14-40;76;
142	KAMELA	3	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;77;
143	KAMELA	4	PUNKT OSADNICZY	14-40;78;
144	KAMELA	5	PUNKT OSADNICZY	14-40;79;
145	KAMELA	6	PUNKT OSADNICZY	14-40;80;
146	KAMELA	7	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;81;
147	KAMELA	8	PUNKT OSADNICZY	14-40;82;
148	KAMELA	9	PUNKT OSADNICZY	14-40;83;
149	KAMELA	10	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;84;
150	KAMELA	11	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;85;
151	KAMELA	12	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;86;

152	KAMELA	13	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;87;
153	KAMELA	14	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;88;
154	KAPLICA	1	HUTA SZKŁA	
155	KAPLICA	2	OSADA; ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE; OSADA	14-40;40;
156	KAPLICA	3	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;200;
157	KAPLICA	4	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;201;
158	KAPLICA	5	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;202;
159	KAPLICA	6	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;203;
160	KAPLICA	7	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;204;
161	KAPLICA	8	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;205;
162	KAPLICA	9	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;41;
163	KAPLICA	10	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;42;
164	KAPLICA	11	PUNKT OSADNICZY;	15-40;1;
165	KAPLICA	12	PUNKT OSADNICZY	15-40;2;
166	KAPLICA	13	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	15-40;3;
167	KAPLICA	14	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	15-40;4;
168	KAPLICA	15	ŚLAD OSADNICTWA	15-40;5;
169	KAPLICA	16	PUNKT OSADNICZY	15-40;6;
170	OSTRZYCE	1	ZNALEZISKO LUŻNE	14-39;1;
171	OSTRZYCE	2	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	14-39;2;
172	OSTRZYCE	3	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;3;
173	OSTRZYCE	4	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	14-39;4;
174	OSTRZYCE	5	PUNKT OSADNICZY	14-39;5;
175	OSTRZYCE	6	PUNKT OSADNICZY	14-39;6;
176	OSTRZYCE	7	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;7;
177	OSTRZYCE	8	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;8;
178	OSTRZYCE	9	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;9;
179	OSTRZYCE	10	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;10;
180	OSTRZYCE	11	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	14-39;11;
181	OSTRZYCE	12	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;12;
182	OSTRZYCE	13	PUNKT OSADNICZY	14-39;13;
183	OSTRZYCE	14	PUNKT OSADNICZY	14-39;14;
184	OSTRZYCE	15	PUNKT OSADNICZY	14-39;15;
185	OSTRZYCE	16	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	14-39;16;
186	OSTRZYCE	17	PUNKT OSADNICZY	14-39;17;
187	OSTRZYCE	18	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	13-39;108;
188	OSTRZYCE	19	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;109;
189	OSTRZYCE	20	ŚLAD OSADNICTWA; CMENTARZYSKO?; OSADA; OSADA	13-39;110;
190	OSTRZYCE	21	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	13-39;111;
191	OSTRZYCE	22	ŚLAD OSADNICTWA	13-39;112;

192	OSTRZYCE	23	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;113;
193	OSTRZYCE	24	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;114;
194	OSTRZYCE	25	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; OSADA	13-39;115;
195	OSTRZYCE	26	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	13-39;116;
196	OSTRZYCE	27	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	13-39;117;
197	OSTRZYCE	28	HUTA SZKŁA;	
198	POŁĘCZYNO	1	ZNALEZISKO LUŻNE; ŚLAD OSADNICTWA	15-40;125;
199	POŁĘCZYNO	2	ZNALEZISKO LUŻNE; ŚLADY OSADNICTWA	15-40;20;
200	POŁĘCZYNO	3	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;43;
201	POŁĘCZYNO	4	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;44;
202	POŁĘCZYNO	5	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;45;
203	POŁĘCZYNO	6	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;46;
204	POŁĘCZYNO	7	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; OSADA	14-40;47;
205	POŁĘCZYNO	8	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;48;
206	POŁĘCZYNO	9	OSADA; OSADA	14-40;49;
207	POŁĘCZYNO	10	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;50;
208	POŁĘCZYNO	11	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;51;
209	POŁĘCZYNO	12	HUTA SZKŁA	15-40;10;
210	POŁĘCZYNO	13	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	15-40;7;
211	POŁĘCZYNO	14	PUNKT OSADNICZY	15-40;8;
212	POŁĘCZYNO	15	PUNKT OSADNICZY	15-40;9;
213	POŁĘCZYNO	16	PUNKT OSADNICZY	15-40;16;
214	POŁĘCZYNO	17	ŚLAD OSADNICTWA	15-40;12;
215	POŁĘCZYNO	18	PUNKT OSADNICZY	15-40;13;
216	POŁĘCZYNO	19	PUNKT OSADNICZY	15-40;14;
217	POŁĘCZYNO	20	PUNKT OSADNICZY	15-40;15;
218	POŁĘCZYNO	21	PUNKT OSADNICZY	15-40;16;
219	POŁĘCZYNO	22	PUNKT OSADNICZY	15-40;17;
220	POŁĘCZYNO	23	ŚLAD OSADNICTWA	15-40;18;
221	POŁĘCZYNO	24	PUNKT OSADNICZY	15-40;19;
222	POŁĘCZYNO	25	PUNKT OSADNICZY	15-40;30;
223	POŁĘCZYNO	26	PUNKT OSADNICZY	15-40;21;
224	POŁĘCZYNO	27	PUNKT OSADNICZY	15-40;22;
225	POŁĘCZYNO	28	PUNKT OSADNICZY	15-40;23;
226	POŁĘCZYNO	29	PUNKT OSADNICZY	15-40;24;

227	POŁĘCZYNO	30	PUNKT OSADNICZY	15-40;25;
228	POŁĘCZYNO	31	PUNKT OSADNICZY	15-40;26;
229	POŁĘCZYNO	32	ŚLAD OSADNICTWA	15-40;27;
230	POŁĘCZYNO	33	PUNKT OSADNICZY	15-40;28;
231	POŁĘCZYNO	34	PUNKT OSADNICZY	15-40;29;
232	RAMLEJE	1	CMENTARZYSKO; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;97;
233	RAMLEJE	2	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;98;
234	RAMLEJE	3	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;99;
235	RAMLEJE	4	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	13-39;100;
236	RAMLEJE	5	PUNKT OSADNICZY	13-39;101;
237	RAMLEJE	6	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;102;
238	RAMLEJE	7	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;103;
239	RAMLEJE	8	ŚLAD OSADNICTWA	13-39;104;
240	RAMLEJE	9	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;105;
241	RAMLEJE	10	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	13-39;106;
242	RAMLEJE	11	PUNKT OSADNICZY	13-39;107;
243	RAŹY	1	CMENTARZYSKO PŁASKIE; CMENTARZYSKO PŁASKIE; CMENTARZYSKO PŁASKIE; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;40;
244	RAŹY	2	OSADA	14-39;41;
245	RAŹY	3	CMENTARZYSKO KURHANOWE	14-39;42;
246	RAŹY	4	ŚLAD OSADNICTWA; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	14-39;43;
247	RAŹY	5	CMENTARZYSKO	14-39;44;
248	RAŹY	6	OSADA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	14-39;45;
249	RAŹY	7	OSADA	14-39;46;
250	RAŹY	8	PUNKT OSADNICZY	14-39;47;
251	RAŹY	9	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;48;
252	RAŹY	10	PUNKT OSADNICZY	14-39;49;
253	RAŹY	11	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;50;
254	RAŹY	12	PUNKT OSADNICZY	14-39;51;
255	RAŹY	13	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	14-39;52;
256	RAŹY	14	PUNKT OSADNICZY	14-39;53;
257	RAŹY	15	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;54;
258	RAŹY	16	PUNKT OSADNICZY	14-39;55;
259	RAŹY	17	OSADA	14-39;56;
260	RAŹY	18	PUNKT OSADNICZY	14-39;57;

261	RĄTY	19	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	14-39;58;
262	RĄTY	20	PUNKT OSADNICZY	14-39;59;
263	RĄTY	21	PUNKT OSADNICZY	14-39;60;
264	RĄTY	22	PUNKT OSADNICZY	14-39;61;
265	RĄTY	23	OSADA?	14-39;62;
266	RĄTY	24	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;63;
267	RĄTY	25	PUNKT OSADNICZY	14-39;64;
268	RĄTY	26	PUNKT OSADNICZY	14-39;65;
269	RĄTY	27	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	14-39;66;
270	RĄTY	28	PUNKT OSADNICZY	14-39;67;
271	RĄTY	29	PUNKT OSADNICZY	14-39;68;
272	RĄTY	30	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	14-39;69;
273	RĄTY	31	PUNKT OSADNICZY	14-39;70;
274	RĄTY	32	PUNKT OSADNICZY	14-39;71;
275	RĄTY	33	PUNKT OSADNICZY	14-39;72;
276	RĄTY	34	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	14-39;73;
277	RĄTY	35	PUNKT OSADNICZY	14-39;74;
278	RĄTY	36	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	14-39;75;
279	RĄTY	37	OSADA	14-39;76;
280	RĄTY	38	PUNKT OSADNICZY	14-39;77;
281	RĄTY	39	PUNKT OSADNICZY	14-39;78;
282	SŁAWKI	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	13-39;152;
283	SŁAWKI	2	PUNKT OSADNICZY	14-39;21;
284	SŁAWKI	3	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;22;
285	SŁAWKI	4	PUNKT OSADNICZY	14-39;23;
286	SŁAWKI	5	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; OSADA	14-39;24;
287	SŁAWKI	6	PUNKT OSADNICZY	14-39;25;
288	SŁAWKI	7	PUNKT OSADNICZY	14-39;26;
289	SŁAWKI	8	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	14-39;27;
290	SŁAWKI	9	PUNKT OSADNICZY	14-39;28;
291	SŁAWKI	10	PUNKT OSADNICZY	14-39;29;
292	SŁAWKI	11	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;30;
293	SŁAWKI	12	PUNKT OSADNICZY	14-39;31;
294	SŁAWKI	13	PUNKT OSADNICZY	14-39;32;
295	SŁAWKI	14	PUNKT OSADNICZY	14-39;33;
296	SŁAWKI	15	PUNKT OSADNICZY	14-39;34;
297	SŁAWKI	16	PUNKT OSADNICZY	14-39;35;
298	SŁAWKI	17	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;36;
299	SŁAWKI	18	PUNKT OSADNICZY	14-39;37;

300	SŁAWKI	19	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	14-39;206;
301	SŁAWKI	20	PUNKT OSADNICZY	14-40;1;
302	SŁAWKI	21	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;2;
303	SŁAWKI	22	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;3;
304	SŁAWKI	23	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	14-40;4;
305	SŁAWKI	24	ŚLAD OSADNICTWA; OBIEKT KAMIENNY?	14-40;5;
306	SŁAWKI	25	PUNKT OSADNICZY	14-40;6;
307	SŁAWKI	26	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;7;
308	SŁAWKI	27	PUNKT OSADNICZY	13-39;153;
309	SŁAWKI	28	PUNKT OSADNICZY; OSADA?	13-39;154;
310	SŁAWKI	29	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA?	13-39;155;
311	SOMONINO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; STANOWISKA NIE STWIERDZONO	13-40;40;
312	SOMONINO	2	CMENTARZYSKO	13-40;41;
313	SOMONINO	3	PUNKT OSADNICZY	13-40;42;
314	SOMONINO	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	13-40;43;
315	SOMONINO	5	OSADA	13-40;35;
316	STARKOWA HUTA	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	14-40;29;
317	STARKOWA HUTA	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; OSADA; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	14-39;183;
318	STARKOWA HUTA	3	HUTA SZKŁA	14-39;184;
319	STARKOWA HUTA	4	CMENTARZYSKO	14-40;30;
320	STARKOWA HUTA	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH?	14-39;185;
321	STARKOWA HUTA	6	PUNKT OSADNICZY	14-39;186;
322	STARKOWA HUTA	7	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;187;
323	STARKOWA HUTA	8	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;188;
324	STARKOWA HUTA	9	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;189;
325	STARKOWA HUTA	10	OSADA?	14-39;190;
326	STARKOWA HUTA	11	PUNKT OSADNICZY	14-39;191;
327	STARKOWA HUTA	12	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;192;
328	STARKOWA HUTA	13	PUNKT OSADNICZY	14-39;193;
329	STARKOWA HUTA	14	ŚLAD OSADNICTWA	14-39;194;

330	STARKOWA HUTA	15	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	14-39;195;
331	STARKOWA HUTA	16	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-39;196;
332	STARKOWA HUTA	17	PUNKT OSADNICZY	14-39;197;
333	STARKOWA HUTA	18	PUNKT OSADNICZY	14-39;198;
334	STARKOWA HUTA	19	PUNKT OSADNICZY	14-39;199;
335	STARKOWA HUTA	20	HUTA SZKŁA	
336	STARKOWA HUTA	21	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;31;
337	STARKOWA HUTA	22	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;32;
338	STARKOWA HUTA	23	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;33;
339	STARKOWA HUTA	24	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;34;
340	STARKOWA HUTA	25	ŚLAD OSADNICTWA;	14-40;35;
341	STARKOWA HUTA	26	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;36;
342	STARKOWA HUTA	27	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;37;
343	STARKOWA HUTA	28	ŚLAD OSADNICTWA	14-40;38;
344	STARKOWA HUTA	29	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	14-40;39;
345	WYCZECHOWO	1	CMENTARZYSKO KURHANOWE	13-40;53;
346	WYCZECHOWO	2	PUNKT OSADNICZY; OSADA; OSADA; OSADA	13-40;66;
347	WYCZECHOWO	3	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; OSADA; OSADA	13-40;10;
348	WYCZECHOWO	4	OSADA; PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; OSADA	13-40;54;
349	WYCZECHOWO	5	ZNALEZISKO LUŻNE	13-40;55;
350	WYCZECHOWO	6	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	13-40;57;
351	WYCZECHOWO	7	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; PUNKT OSADNICZY; OSADA	13-40;11;
352	WYCZECHOWO	8	OSADA	13-40;34;
353	WYCZECHOWO	11	CMENTARZYSKO KURHANOWE	
354	WYCZECHOWO	12	OSADA	
355	WYCZECHOWO	13	CMENTARZYSKO; CMENTARZYSKO; CMENTARZYSKO; CMENTARZYSKO	13-40;58;
356	PIOTROWO	1	GRODZISKO	
357	PIOTROWO	2	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	